№ 136 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 1907 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 № 136

ԵՐԵՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 կոպ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ

„Ա. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.“

ԲԱՆԿԱՑԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

արդեն յայտնում է, որ պետական փոխադրութեան երրորդ կարգի վիճակախաղի տոմսակները, նոյեմբերի մեկի տիրաժից, ամեն մի տոմսակն ապահովագրում է երկու բուբլի 50 կոպէկով, բացի մարկայի փողը.

Գրասենեակը հեռագրով կամ վերադիր վճարով տոմսակներ չէ ապահովագրում.
(20, 24 27) առ. 1—3

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

խնդրում են ընկերութեան պ.պ. անդամներին, կանոնադրութեան § 11-ի հիման վրա, շնորհ բերել կիրակի, հոկտեմբերի 21-ին, առաւօտեան 11 ժամին, ընդհանուր ժողովին, որը կայանալու է վաճառականական աւագի գրասենեակում, Ֆրէյլինսկի փողոց, № 4, վարչութեան և վերատեսուչ մանաժողովի անդամներ և փոխանդամներ ընտրելու համար.
առ. (գ. կ.) 1—2

Լոյս է տեսել
ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ (H. Heine)
„ԵՐԳԵՐԻ ԳԻՐՔԸ“
(Buch der Lieder)
Գերմաներէնից թարգմանեց
Յակ. Տեր-Դեւորգեան
Դիմել գրավաճառներին կամ թարգմանչին՝ Баку, Красноводская, № 5.
(կ. հ. գ.) առ. 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ

Աւագների խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ.պ. անդամների և կանդիդատների, որ ձմեռային շինութիւն տեղափոխվելը տեղի կունենայ շաբաթ, հոկտեմբերի 20-ին: Նոյն օրը կը կայանայ ընտանեկան երեկոյթ:
(ու. գ.) ա. 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրութեան կողմից. Չէ օգտվում ժողովուրդը. Վերջին տեղեկութիւններ. Կուսակցութիւնների կեանքից. Մի ուրիշ տեսակէտ նոյն հարցի մասին. Թատրոն և երաժշտութիւն. Դատաստանական դանլիճից. Տեղեկութիւններ գաւառից. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ. Ռուսաստանի կեանքից. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Թիւրքիան մտնում է Անգլիային. Օրդուի արտածումը և ժողովրդի վիճակը. Պարսկաստանի սահմաններում թիւրքաց զօրքի առաջխաղացման ռազմագիտական նշանակութիւնը. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ—Պետական Դումայի հայ անդամի ընտրութիւնը Գանձակում:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Խմբագրութիւնը անհրաժեշտ է համարում յայտնել, որ առաջիկայ նոյեմբերի մէկից կը դադարեցվի լրագրի առաքումը այն բոլոր անձերին, որոնք չեն լրացրել անցած ամիսների համապատասխան բաժանորդավճարները:

Ապառիկ ունեցողները պէտք է աշխատեն հասցնել խմբագրութեան պակասող վճարը, որից յետոյ կը ստանան լրագիրը:

«Մշակի ժողովածուն» կուղարկվի միայն այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են լիովին տարեկան բաժանորդագինը՝ տասն բուբլի:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՉԷ ՕԳՏՎՈՒՄ

I

— Սովորածը մոռացել են:

Ահա այն գանգատը, որը մենք յաճախ լսել ենք գիւղերում այն մարդկանց մասին, որոնք մի ժամանակ եղել են դպրոցում և ստացել են տարրական կրթութիւն:

Սովորածը մոռացել են, որովհետև դպրոցից դուրս գալուց յետոյ նախկին աշակերտները չեն շարունակել ընթերցանութիւնը, չեն գործադրել իրանց կրթութիւնը:

Եւ բոլոր ուսումից մնացել է ամենափոքր հետք՝ միայն ամենահասարակ կարդալ-գրելու թոյլ գիտութիւն:

Ինքը տարրական դպրոցը շատ ուսում չէ տալիս և մեծ մտաւոր նիւթ չէ հաղորդում աշակերտին, բայց նա ընդունակ է դարձնում մարդուն կարդալ գրքեր և ուրեմն ընթերցանութեան միջոցով շարունակել ամբարելու մտաւոր պաշար իր զարգացման և իր կեանքի բարւոքման համար:

Իսկ եթէ տարրական դպրոցից դուրս եկողը չի գործադրի իր գիտեցածը, չի շարունակի իր զարգացումը և կը մոռանայ իր սովորածը, այն ժամանակ նա կը զրկի իրան այն բարիքներից, որոնց համար տրվում է նրան կրթութիւն:

II

Շատ քիչ է կարդում մեր ժողովուրդը:

Գնացէք գիւղեր, անցէք ամբողջ շրջաններ և հարց ուսումնական ընթերցանութեան մասին: Շատ քիչ գիւղերում դուք կը գտնէք գրքեր կամ լրագիրներ: Գրքի կամ լրագրի վրա արած ծախսերը գիւղացու աչքում կատարեալ շռայլութիւն են թւում:

Գիւղացիների մէջ քիչ չեն այնպիսի անձեր, որոնց համար գրքերի և լրագիրների համար պահանջվող գումարները առանձին ծանրութիւն չէին կազմի նրանց տարեկան եկամուտքում, և միևնոյն ժամանակ աւելի մեծ գումարներ յաճախ ծախսվում են ապազգին և ոչ էական առարկաների վրա, բայց գժբաղդաբար ընթերցանութեան կարիքը, օգտաւէտութիւնը և անհրաժեշտութիւնը չեն դարձել այնքան գիտակցական, որպէսզի հրամայողական դեր կատարեն գիւղական իրականութեան մէջ:

Եւ եթէ պատահում են անձեր, որոնք փորձում են ձեռք բերել գրքեր և ստանալ լրագիր, երբ հանդիպում են որևէ ձախողութեան՝ առաջին խնայողութիւնը սկսում են գրքից ու օրաթերթից և յետոյ անցնում միւս առարկաներին:

III

Այդպիսի հանգամանքներում միթէ զարմանալի է, որ մեզանում գրքեր հրատարակելու գործը ոչ թէ չէ զարգանում, այլ և երբեմն աւելի ևս սրընվում ու յետ է գնում:

Արդարև, ինչ անէ գրքեր յօրինողը և հրատարակողը, երբ նոյն իսկ նրանց առաջին հրատարակութիւնը, որ բաղկացած է լինում առնասարակ 1200 օրինակից, չէ սպառվում տարիների ընթացքում: Եւ միթէ չը գիտենք մենք թէ որքան քիչ է այն գրքերի թիւը, որոնք արժանանում են երկրորդ և երրորդ հրատարակութիւններին: Այդպիսիները բացառութիւններ են:

Գրքերի թոյլ սպառումը չէ խրախուսում հրատարակչական գործը, իսկ վերջինի անմխիթար վիճակը պակասեցնում է ընթերցանութեան նիւթի այն պաշարը, որ կարելի էր հայթայթել ընթերցող ժողովրդին:

Իսկ ժողովուրդը երբ կը սկսէ կարդալ և ապագրական խօսքի պահանջ առաջադրել, կը խրախուսվին և գիրք յօրինողն ու հրատարակողը:

Ժողովրդի մէջ ընթերցանութեան տարածման վրա անհրաժեշտ է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել: Մեր իրականութիւնը այդ կողմից շատ է անմխիթարական:

Ա. Գ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Ս. Բ.» լրագիրը հաղորդում է, որ Թիւրքիայում ապրող հայուհիները դիմել են իրանց կառավարութեանը հետեւեալ պետիցիայով.

«Թիւրքիայում այլևս ոչ մի հայ երիտասարդ չէ մնացել. խնդրում ենք վերադարձնել մեր եղբայրներին և ամուսիններին, որոնք ատմինիստրատիվ կարգով աքսորված են երկրից. հակառակ դէպքում խնդրում ենք թոյլ տալ մեզ ևս հեռանալու Թիւրքիայից»:

Այդ պետիցիային հետեւեալ լակոնական պատասխանն է ուղարկված.

«Թոյլատրել ձեզ հեռանալու Թիւրքիայից չենք կարող: Մի խորհուրդ միայն կարող ենք տալ, այն է՝ ամուսնանալ Թիւրքերի հետ»:

Այդ ցինիկ պատասխանը վրդովմունք և զայրոյթ է առաջացրել տեղական ազգաբնակութեան մէջ:

Գանձակ, 18 հոկտեմբերի

Այսօր ձերբակալվեց Ղուշու բանտից յուլիսի 11-ին փախած աքսորական Նադիթաղի-օղլին: («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեանը բազմաթիւ յայտարարութիւններ է ստանում գաւառական կուսակցական կոմիտեներից, որտեղ խիստ կերպով դատապարտվում են Սատիովիչի փորձերը կադետներին և հոկտեմբերականներին իրար մօտեցնելու համար: Այս բողոքների մէջ մատնանշվում է հոկտեմբերականների կողմից եղած վանդալիզմը, որը սպառնում է առանց կռուի ոչնչացնել սահմանադրութեան վերջին մնացորդները: Սահմանադիր-դեմոկրատների կենտրոնական կոմիտեանը իբրև պատասխան այդ բողոքներին վճռել է մի բանաձև հրատարակել, որտեղ դատապարտված կը լինի Սատիովիչի վարմունքը, և արտայայտել ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան բանելիք դիրքն ու քաղաքականութիւնը ապագայում: Բարձր շրջանակներում, ինչպէս ասում է «Ս. Բ.» լրագիրը, այն կարծիքն ունեն, որ Միլիւկովը միշտ էլ վճռականապէս հակառակորդ է եղել Սատիովիչի քաղաքականութեանը, բայց յետոյ համաձայնվել է փորձնաբար թողնել աջակողմեան կադետների աչքերը հոկտեմբերականների վերաբերմամբ բանալու համար և ցոյց տալու նրանց վերջինների իսկական դիտաւորութիւնները:

◆ Հոկտեմբերականները, մերժելով կադետների հետ համաձայնութիւն կայացնելու միտքը, նրանց դէմ դուրս եկան մի շարք մեղադրական ճառերով իրանց խորհրդակցութիւնների ժամանակ: Կադետներին մեղադրում էին կեղծութեան և երկերեսանութեան մէջ, նկարագրեցին յեղափոխութեան օրից սկսած կադետների կուսակցութեան ամբողջ պատմութիւնը, նրանց հասցէին ուղղեցին մի շարք ծանր մեղադրանքներ՝ Վիբորգի կոչը, «ձախակողմեաններին» աջակցելը, երկրորդ Դումայի ժամանակ ձախակողմեանների և միևնոյն ժամանակ կառավարութեան հետ բանակցութիւն վարելը, այդ նոյն Դումայում տերրորը պախարակելուց հրաժարվելը: Երկիւղ յայտնողներ եղան, որ կադետների հետ համաձայնութիւն կայացնելու դէպքում, վերջինները կը խարեն հոկտեմբերականներին, ինչպէս որ խաբեցին ձախակողմեաններին և կառավարութեանը: Միաձայն վճռված է, որ III Դումայում կենտրոնը բացառապէս պէտք է կազմված լինի հոկտեմբերականներից և աջակողմեաններից: Վերջիններս, ներկայ լինելով հոկտեմբերականների այդ խորհրդակցութեանը, մի քանի անգամ կտրականապէս յայտնել են, որ Պետերբուրգի բիւրօկրատական բարձր շրջանները մեծ ուշադրութեամբ հետևում են հոկտեմբերականների խորհրդակցութեան արդիւնքներին, վախենալով որ մի գուցէ կադետների և նրանց միջև բլոկ կը կայանայ: Այդ պատճառով էլ հեռախօսով յայտնել են Պետերբուրգ, որ բլոկի առաջարկը մերժված է, և պատասխան են ստացել բիւրօկրատների անկեղծ բաւականութեան մասին: («Ս. Բ.»)

ՄԻ ՈՒՐԻՇ ՏԵՍԱԿԵՏ ՆՈՅՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

II

Սովորաբար հայերս չափազանց սիրում ենք Եւրօպայի անունից խօսել և մեր ասածները հաստատելու համար եւրօպական երկրներից օրինակներ բերել: Արդ՝ որտեղ է տեսնված, որ մամուլը կամ հասարակութիւնը անհրաժեշտ պահանջ դնի հասարակական-բարեգործական գումարներով ուսում ստացած մասնագէտների առաջ, որ սրանք գիւղերը գնան կուլտուրա տարածելու: Գոնէ մենք այդպիսի պահանջ կամ տրտունջ երբէք չենք նկատել ոչ Շվեյցարիայում, ոչ Ֆրանսիայում, ոչ Անգլիայում, ոչ Ամերիկայում և ոչ Յունաստանում, ուր ապրել ենք բաւական երկար և հետաքրքրվել նրանց ներքին կեանքով:

Այդ երկիրներում, ինչպէս և, ենթադրում ենք, քաղաքական իրաւունքներ և հայ գիւղացու համար հող, դպրոց մայրենի լեզուով, տեղական լայն ինքնավարութիւն, բայց ձեռք բերել միայն օրէնսդրական ճանապարհով, սահմանադրական և դեմոկրատական կարգեր ստեղծելով, այն ժամանակ ձայն առէք մեր թեկնածուին, որ ձեզ հետ միասին կընտրենք, իսկ եթէ կամենում էք հետևել դաշնակցականներին կամ սոցիալ-դեմոկրատներին և ծայրայեղ լինել, կուզել, զինված ապատամբութեան դիմել, այն ժամանակ հետևեցէք նրանց, հետևեցէք ձեր խղճմտանքի թելադրութեան և ըստ այնմ գործեցէք»:

Պէտք է ասենք, որ գիւղական ժողովրդի ներկայացուցիչները բոլոր 22 հայ պատուիրակների մէջ 9 հոգի էին (Ճնացածից 1-ը բանուոր և 12-ը քաղաքների ժողովրդի ներկայացուցիչ): Արդ՝ այն 9 գիւղական պատուիրակներից 6-ը յայտնեցին, որ իրանց ընտրող ժողովրդի շահերը պահանջում են գործել մեզ՝ առաջադիմականներիս և ոչ ծայրայեղների հետ: Եւ որովհետև մենք առաջադիմականներս կազմում էինք 8 հոգի, յայտնվեց, ուրեմն, որ մենք ունենք 14 ձայն, դաշնակցականներ յայտնվեցին 6 հոգի, որից 4-ը գիւղացի, իսկ սոցիալ-դեմոկրատներ—5 (որից 4-ը բանուոր—3 ռուս և 1 հայ):

Այդպիսով մեր առաջադիմականներիս թեկնածուի ընտրութիւնը ապահովված էր, որովհետև եթէ նոյն իսկ դաշնակցականները և էս-դէկները միանային՝ նրանք կը կազմէին 11 ձայն, մինչ մենք ունէինք 14 ձայն:

Որովհետև սոցիալ-դեմոկրատները և դաշնակցականները եկան և խնդրեցին, որ բոլոր պատուիրակների մի նախապատրաստական ժողով ունենանք, որոշվեց այդ ժողովը գումարել երեկոյեան, իսկ մեր թեկնածուն որոշել կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին, ընտրողական ժողովի բացումից առաջ:

Այդ ժողովը, մասնակցութեամբ բոլոր պատուիրակների, կայացաւ երեկոյեան ժամը 7-ին և տևեց մինչև ժամը 12-ը: Բանից դուրս եկաւ, որ էս-դէկները և էս-էրական դաշնակցականները, խնդրելով կազմել այդ ժողովը, նպատակ են ունեցել ոչ թէ խորհրդակցել մի ընդհանուր կանդիդատի մասին, ինչպէս մենք ենթադրում էինք, այլ պարզել գիւղական պատուիրակների առաջ իրանց գաւառանքը և ազդել նրանց վրա: Բայց զարմանալի բան. երբ նախագահ Պապաջանեան առաջարկեց Զաւարեանին սկսել խօսել, իբրև Դաշնակցութեան նեղկայացուցիչ, սա պահանջեց, որ առաջ էս-դէկները խօսեն, իսկ սրանք պահանջեցին, որ առաջ դաշնակցականները խօսեն կամ կադէտները, այլապէս, ասում էին նրանք, անարդարութիւն կը լինի, որովհետև ով վերջինը խօսէ, նա կարող է ազդեցութիւն գործել: Երկար վիճաբանութիւնից յետոյ՝ որոշվեց որ առաջ խօսեն էս-դէկները, յետոյ՝ Ս. Զաւարեանը, իբրև Դաշնակցութեան նեղկայացուցիչ և ապա կադետները՝ ամեն մինը կէս ժամ. ապա յետադարձ կարգով ամեն մինը դարձեալ խօսէ 10 րոպէ:

Էս-դէկների կողմից խօսեցին 3 ռուս և 1 հայ բանուոր (թարգմանում էր շատ հմուտ և գեղեցիկ կերպով պ. Շահումեանը). 2 ռուս բանուորները թողեցին մեզ վրա ինտելիգենտ, իսկ միւս ռուս և հայ (Արշակ Արկերեան) բանուորները՝ անգրագէտ ու ագէտ մարդկանց տպաւորութիւն: Դաշնակցութեան կողմից խօսեց Ս. Զաւարեան, իսկ առաջադիմականների կողմից Մ. Ալիբէկեան, Հ. Առաքելեան և Մ. Պապաջանեան: Աւելորդ եմ գտնում առաջ բերել այստեղ վիճաբանութիւնները, այնքան նը-բանք յայտնի են: Էս-դէկները աշխատում էին ամեն կերպ սեացնել դաշնակցականների և կադէտների ծրագիրը, պնդում էին նրանց նացիօնալիստական և բուրժուական ոգու և ուղղութեան վրա, յայտնում էին, որ ժողովուրդը կարող է իրաւունքներ ձեռք բերել ոչ թէ Դումայի միջոցով, ոչ թէ խաղաղ, կուլտուրական ճանապարհով, այլ կռուով:

Տարօրինակ տպաւորութիւն թողեց Զաւարեանի ճառը դաշնակցական ուղղութեան մասին: Եթէ մեզանից որևէ մէկը առաջուց ծանօթ չը լիներ այդ կազմակերպութեան ուղղութեան գործունէութեան հետ, կը կարծեր, թէ Դաշնակցութիւնը մի շատ չափաւոր, համեստ և խաղաղ ծրագիր ունեցող ընկերութիւն է: Ոչ մի խօսք չասաց Զաւարեան այն մասին, որ Դաշնակցութիւնը ընդդրկել է սոցիալիստ-յեղափոխականների ծրագիրը: Այս նախատութիւնները այնքան աչքի էին ընկնում, որ ես ստիպվեցի ասել.

«Պարոններ, այն, ինչ որ այստեղ լսեցիք պ. Զաւարեանի բերանից Դաշնակցութեան աշխարհայեացքի մասին, դա այնպիսի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՆՁԱԿՈՒՄ

II

Խորհրդակցութիւնը, համաձայնելով Հ. Առաքելեանի կոչի մէջ արտայայտված տեսակէտի հետ և որոշելով գործել այդ ուղղութեամբ, թեր և դէմ կարծիքներ լսելուց յետոյ, իբրև թեկնածուներ նշանակեց պ.պ. Միքայէլ Պապաջանեանին, Հ. Առաքելեանին, Միքայէլ Ալիբէկեանին և Յովսէփ Տիգրանեանին, որպէսզի այդ քառանունցանկից մինը, յարմարագոյն նկատվածը, վերջնականապէս ընտրվի կանդիդատ առաջադիմական կուսակցութեան կողմից:

Յաջորդ օրը, շաբաթ, հոկտ. 13-ին, երբ բոլոր պատուիրակները արդէն եկել էին, բացի Ց. Տիգրանեանից, որին հեռագրվեց շտապել գալ, նոյն տեղը դարձեալ գումարվեց խորհրդակցութիւն, որին նախագահում էր, ինչպէս և նախորդ օրը և թէ յետագայ ժողովներին, պ. Մ. Պապաջանեան:

Այստեղ պէտք է նկատեմ, որ պ. Մ. Պապաջանեան հանդիսացաւ մի շատ ճնշնաւոր նախագահ. նա նախագահեց բոլոր մեր թէ մասնաւոր և թէ ընդհանուր խորհրդակցութիւններին, ժամակցութեամբ դաշնակցականների և սոցիալ-դեմոկրատների, և ղեկավարում էր վիճաբանութիւնները մեծ հմտութեամբ և կօրրեկտութեամբ. նա և լաւ պօպուլիզատօր հանդիսացաւ: Նա մանրամասն և մտածված կերպով բացատրեց գիւղացի պատուիրակներին, թէ ինչ ենք կամենում մենք առաջադիմականներս, ինչ են կամենում էս-էրական դաշնակցականները, ինչ են կամենում էս-դէկները և թէ ինչու հայ ժողովրդին անհրաժեշտ է յարել առաջադիմական մեծ կուսակցութեան. նա բացատրեց հայ ժողովրդի անցեալը, ներկան և նրան սպասող ապագան, նրա ցաւերը, կարիքները, նրա ունեցած դիրքը մէս ազգութիւնների մէջ, վտանգները, որոնց ենթարկված է նրա գոյութիւնը, և անհրաժեշտութիւնը՝ խափանել այդ վտանգները. ցոյց տուեց, թէ հայ գիւղացու գլուն վիճակի բարւոքումը, հողի պակասութեան լրացումը, իբրև այսօրվայ անյետաձգելի պահանջ, կարող են իրականանալ միայն այն ծրագրով, որին հետևում է կադետական կուսակցութիւնը, մինչ ծայրայեղ կուսակցութիւնների ծրագրով նրանք երկար և ձիգ տարիներից յետոյ միայն կարող են իրականանալ: Խօսեցին և միւս ինտելիգենտ պատուիրակները՝ ըժ. Տէր-Մի՛քայէլեան, Մ. Ալիբէկեան, Հ. Առաքելեան, Հ. Տէր-Յովհաննիսեան, և ապա Պապաջանեան առաջարկեց գիւղական պատուիրակներին. «Այժմ դուք ամեն բան իմացաք, ամեն բանի խելահաս եղաք. դուք ևս պէտք է յայտնէք մեզ, թէ ինչ պատուէր և հրահանգ է աւել ձեզ ընտրող ժողովուրդը: Եթէ կամենում էք միանալ մեզ առաջադիմականներիս հետ, այսինքն այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք կամենում են ձեռք բերել հայ ժողովրդի համար քաղաքացիական, քաղաքական իրաւունքներ և հայ գիւղացու համար հող, դպրոց մայրենի լեզուով, տեղական լայն ինքնավարութիւն, բայց ձեռք բերել միայն օրէնսդրական ճանապարհով, սահմանադրական և դեմոկրատական կարգեր ստեղծելով, այն ժամանակ ձայն տուէք մեր թեկնածուին, որ ձեզ հետ միասին կընտրենք, իսկ եթէ կամենում էք հետևել դաշնակցականներին կամ սոցիալ-դեմոկրատներին և ծայրայեղ լինել, կուզել, զինված ապատամբութեան դիմել, այն ժամանակ հետևեցէք նրանց, հետևեցէք ձեր խղճմտանքի թելադրութեան և ըստ այնմ գործեցէք»:

Պէտք է ասենք, որ գիւղական ժողովրդի ներկայացուցիչները բոլոր 22 հայ պատուիրակների մէջ 9 հոգի էին (Ճնացածից 1-ը բանուոր և 12-ը քաղաքների ժողովրդի ներկայացուցիչ): Արդ՝ այն 9 գիւղական պատուիրակներից 6-ը յայտնեցին, որ իրանց ընտրող ժողովրդի շահերը պահանջում են գործել մեզ՝ առաջադիմականներիս և ոչ ծայրայեղների հետ: Եւ որովհետև մենք առաջադիմականներս կազմում էինք 8 հոգի, յայտնվեց, ուրեմն, որ մենք ունենք 14 ձայն, դաշնակցականներ յայտնվեցին 6 հոգի, որից 4-ը գիւղացի, իսկ սոցիալ-դեմոկրատներ—5 (որից 4-ը բանուոր—3 ռուս և 1 հայ):

Այդպիսով մեր առաջադիմականներիս թեկնածուի ընտրութիւնը ապահովված էր, որովհետև եթէ նոյն իսկ դաշնակցականները և էս-դէկները միանային՝ նրանք կը կազմէին 11 ձայն, մինչ մենք ունէինք 14 ձայն:

Որովհետև սոցիալ-դեմոկրատները և դաշնակցականները եկան և խնդրեցին, որ բոլոր պատուիրակների մի նախապատրաստական ժողով ունենանք, որոշվեց այդ ժողովը գումարել երեկոյեան, իսկ մեր թեկնածուն որոշել կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին, ընտրողական ժողովի բացումից առաջ:

Այդ ժողովը, մասնակցութեամբ բոլոր պատուիրակների, կայացաւ երեկոյեան ժամը 7-ին և տևեց մինչև ժամը 12-ը: Բանից դուրս եկաւ, որ էս-դէկները և էս-էրական դաշնակցականները, խնդրելով կազմել այդ ժողովը, նպատակ են ունեցել ոչ թէ խորհրդակցել մի ընդհանուր կանդիդատի մասին, ինչպէս մենք ենթադրում էինք, այլ պարզել գիւղական պատուիրակների առաջ իրանց գաւառանքը և ազդել նրանց վրա: Բայց զարմանալի բան. երբ նախագահ Պապաջանեան առաջարկեց Զաւարեանին սկսել խօսել, իբրև Դաշնակցութեան նեղկայացուցիչ, սա պահանջեց, որ առաջ էս-դէկները խօսեն, իսկ սրանք պահանջեցին, որ առաջ դաշնակցականները խօսեն կամ կադէտները, այլապէս, ասում էին նրանք, անարդարութիւն կը լինի, որովհետև ով վերջինը խօսէ, նա կարող է ազդեցութիւն գործել: Երկար վիճաբանութիւնից յետոյ՝ որոշվեց որ առաջ խօսեն էս-դէկները, յետոյ՝ Ս. Զաւարեանը, իբրև Դաշնակցութեան նեղկայացուցիչ և ապա կադետները՝ ամեն մինը կէս ժամ. ապա յետադարձ կարգով ամեն մինը դարձեալ խօսէ 10 րոպէ:

Էս-դէկների կողմից խօսեցին 3 ռուս և 1 հայ բանուոր (թարգմանում էր շատ հմուտ և գեղեցիկ կերպով պ. Շահումեանը). 2 ռուս բանուորները թողեցին մեզ վրա ինտելիգենտ, իսկ միւս ռուս և հայ (Արշակ Արկերեան) բանուորները՝ անգրագէտ ու ագէտ մարդկանց տպաւորութիւն: Դաշնակցութեան կողմից խօսեց Ս. Զաւարեան, իսկ առաջադիմականների կողմից Մ. Ալիբէկեան, Հ. Առաքելեան և Մ. Պապաջանեան: Աւելորդ եմ գտնում առաջ բերել այստեղ վիճաբանութիւնները, այնքան նը-բանք յայտնի են: Էս-դէկները աշխատում էին ամեն կերպ սեացնել դաշնակցականների և կադէտների ծրագիրը, պնդում էին նրանց նացիօնալիստական և բուրժուական ոգու և ուղղութեան վրա, յայտնում էին, որ ժողովուրդը կարող է իրաւունքներ ձեռք բերել ոչ թէ Դումայի միջոցով, ոչ թէ խաղաղ, կուլտուրական ճանապարհով, այլ կռուով:

Տարօրինակ տպաւորութիւն թողեց Զաւարեանի ճառը դաշնակցական ուղղութեան մասին: Եթէ մեզանից որևէ մէկը առաջուց ծանօթ չը լիներ այդ կազմակերպութեան ուղղութեան գործունէութեան հետ, կը կարծեր, թէ Դաշնակցութիւնը մի շատ չափաւոր, համեստ և խաղաղ ծրագիր ունեցող ընկերութիւն է: Ոչ մի խօսք չասաց Զաւարեան այն մասին, որ Դաշնակցութիւնը ընդդրկել է սոցիալիստ-յեղափոխականների ծրագիրը: Այս նախատութիւնները այնքան աչքի էին ընկնում, որ ես ստիպվեցի ասել.

«Պարոններ, այն, ինչ որ այստեղ լսեցիք պ. Զաւարեանի բերանից Դաշնակցութեան աշխարհայեացքի մասին, դա այնպիսի

ենք, ամեն տեղ, ոչ բարեգործութիւնն է տրիտուր համարվում և ոչ էլ ժողովրդի մէջ կուլտուրա տարածելու գործը բարեգործութեան կամ բարեգործների յոյսին է թողնված։ Ժողովրդի թէ կրթութեան, թէ առողջապահութեան և թէ այլ բոլոր կուլտուրական գործերը ամբողջապէս կազմում են կառավարութեան և հասարակական ինքնավար հաստատութիւնների հոգսը։ Կառավարութիւնն ու հասարակներն են, որ այս կամ այն մասնագէտի համար պաշտօններ են ստեղծում և տպա մասնագէտներ հրաւիրում։

Եւ չը նայելով դրան, չը նայելով նաև այն հանգամանքին, որ գիւղաքաղաքացիները մերինների բաղդատմամբ անհամեմատ լաւ պայմանների մէջ են գտնվում, չը նայելով, վերջապէս, որ այնտեղ անգործ մնացած մասնագէտների թիւը շատ աւելի մեծ է, քան մեզանում, այնուամենայնիւ գիւղ գնալ ցանկացողների թիւը այդտեղ էլ խիստ սահմանափակ է. գնում են միայն այնպիսիները, որոնք ոչ մի հնարաւորութիւն չունեն քաղաքում «գլուխ պահելու»։

Ճիշտ է, այո, ինտելիգենցիայի (մասնագէտ և ոչ-մասնագէտ) գիւղը գնալու մի շատ ուժեղ հոսանք կար 70-ական թուականներին Ռուսաստանում։ Բայց այդ հոսանքը բոլորովին գիւղերում կուլտուրա տարածելու նպատակով չէր։ Ուտոպիական սոցիալիզմի դաղափարներով ոգեորված և Եւրոպայում տեղի ունեցած յեղափոխական շարժումներից սիրտ առած ռուս ինտելիգենցիան այն ժամանակ գիւղ էր գնում սոցիալիստական ու յեղափոխական· պրոպագանդայի նպատակով միայն։ Իսկ եթէ գիւղ գնացող մասնագէտը և իր մասնագիտութեամբ էր պարապում, դա արդէն նրա միսսիայի մէջ բոլորովին երկրորդական տեղ էր բռնում կամ, եթէ կուզէք, մասնագիտութիւնը գիւղ գնացող յեղափոխականի համար մի շիրմա էր, որի ետևում նա միշտ աշխատում էր թաքնվել կառավարութեան աչքերից։

Ինտելիգենցիայի ոգեորութեան և ժողովրդի մէջ գնալու մի այդպիսի շրջան մենք էլ ունեցանք ու շարունակում ենք ունենալ «հայկական» և վերջին ընդհանուր Ռուսաստանի յեղափոխական շարժումների ժամանակ։

Բայց չէ՞ որ պ. Շիրինի և իր համախոհների խօսքը ոչ թէ մեր երիտասարդութեան յեղափոխական, այլ կուլտուրական գործունէութեան մասին է։ Նրանք կը ցանկանային, որ համալսարանական մասնագէտները գիւղը գնային մեր ժողովրդի կուլտուրան բարձրացնելու նպատակով։ Ահա հէնց այդ է խնդրի ամենաթոյլ կողմը, որովհետև, ինչպէս տեսանք, այդ հարցը միանդամայն զուրկ է դրական ու ըէալ հիմունքներից։ Որպէսզի համալսարանական մասնագէտը թողնի կենտրոնական քաղաքը և գիւղ գնայ, անհրաժեշտ է ունենալ երկու պայմաններ. նախ՝ որ պէտք է գիւղերում մասնագէտի համար պաշտօններ ստեղծված լինեն, և երկրորդ՝ մասնագէտների թիւը պէտք է այնչափ մեծ լինի, որ նրանք հնարաւորութիւն չունենան կենտրոնական քաղաքներում գործ ունենալու։ Այն, որ այդ երկու պայմաններից թէկուզ հէնց միմիայն առաջինի եղած դէպքում մեր մասնագէտներն էլ չեն խուսափում մեր երկրի հեռաւոր անկիւններում ապրելուց, դրան ապացոյց կարող են ծառայել Զանգեզուրում և այլ խուլ անկիւններում գտնված հանքային ձեռնարկութիւններն ու նրանց մէջ աշխատող մասնագէտները։

Մեզ չափազանց զարմացնում է դրված խնդրի և միւս կողմը, այն է, թէ գիւղացիութեան մէջ դրագիտութիւն տարածելուն շատ աւելի մեծ նշանակութիւն ու առաւելութիւն պիտի տալ, քան ինտելիգենցիայի թիւը բազմացնելուն։ Բայց մի՞թէ այդ երկու բաները միմեանց հետ համեմատելի օրիեկտներ են, որպէսզի կարելի լինի նրանցից մէկին միւսից գերադաս համարել։ Եթէ մեզ ամենից աւելի հետաքրքրողը մեր երկրի կամ մեր ժողովրդի ընդհանուր կուլտուրան բարձրացնելն ու զարգացնելն է, այն ժամանակ մենք երբէք չենք կարող ինտելիգենցիային նուազ նշանակութիւն տալ, քան գիւղացիութեան դրագէտ լինելը, որովհետև, ինչպէս ասացինք, մի որևէ երկրի կուլտուրան զարգանում ու տարածվում է հէնց քաղաքներից։

Երկրի արդիւնագործութեան, առևտրի, արուեստների և առհասարակ կապիտալիզմի զարգացումն է, որ անհրաժեշտութիւն է դարձնում հաղորդակցութեան կատարելագործված միջոցներ և այլ կուլտուրական հաստատութիւններ հիմնելը։ Եւ հէնց այս վերջինների շնորհով է, որ գիւղական կեանքն էլ բարդանում է, գիւղացին ընական պահանջ է զգում յարմարվել կեանքում ստեղծված նոր պայմաններին։ Նրա մէջ էլ է զարգանում ձեռներէցութեան ոգին և նա փոխանակ առաջվան նման ամեն բան Աստուծոյ կամքին թողնելու, աշխատում է թէ իր անտեսութեան և թէ իր ամբողջ կեանքի մէջ փոփոխութիւններ մտցնել։

Սակայն, քանի որ չեն լինի վերոգրեալ պայմանները, քանի որ գիւղը կը մնայ քաղաքից կտրված մի ինքնուրոյն աշխարհ, դրագիտութիւնը նրա համար նոյնչափ չընչին նշանակութիւն կարող է ունենալ, ինչպէս որ չնչին նշանակութիւն ունեն մասնագէտ մարդկանց նրանց տուած խորհուրդները։ Մի՞թէ չը կան այնպիսի երկիրներ, որտեղ թէև դրագէտների տոկոսը բաւականին բարձր է, բայց նրա ժողովուրդը դեռ շատ հեռու է կուլտուրական լինելուց։

Թող մեզ սխալ չը հասկանան ու չենթադրեն, թէ մենք հերքում ենք գիւղերում ուսումնարաններ բանալու և գիւղացիութեան մէջ դրագիտութիւն տարածելու մեծ նշանակութիւնը։ Այդ մասի չեմ պաշտպանը լինելով հանդերձ, մենք չենք կարող համաձայնել այն առաջարկութեան հետ, որ կամենում են մեր համալսարանների թիւը կրճատել ի նպաստ գիւղական ուսումնարանների։ Կրկնում ենք, որ այդ երկու բաները միմեանց հետ համեմատվող օրիեկտներ չեն, իսկ երկրի ընդհանուր կուլտուրական զարգացման պրոցեսի մէջ միշտ առաջին տեղը բռնել է ու կը բռնի քաղաքային բուրժուազիայի զարգացումը, որ կազմվում է հէնց այն համալսարանական մասնագէտներից, որոնց թիւը կամենում են կրճատել։ Առանց բուրժուա լինելու, այլ ընդհակառակը՝ բուրժուազիայի ամբողջ էութեան դէմ մաքառողներից մէկը լինելով հանդերձ, մենք կը ցանկանայինք, որ մեր երկրի բուրժուազիան կարելի եղածին չափ արագութեամբ զարգանայ, որովհետև հէնց բուրժուազիան է, որ, թէկուզ անգիտակցաբար և հակառակ իր կամքի, պիտի կուլտուրապէս զարգացնի մեր ամբողջ երկիրը։

Չը պէտք է մոռանալ և այն ոչ պակաս կարևոր հանգամանքը, որ աղքատ ուսանողներին և այլ բարեգործական հիմնարկութիւններին փող տուողը գլխաւորաբար բուրժուազիան է։ Իսկ իր դասակարգային շահերի բնագրով նա շատ աւելի շահագրգռված է մեծ թիւով համալսարանական մասնագէտներ ունենալ իր տրամադրութեան տակ, քան գիւղերում դրագիտութիւն տարածել։ Հետևապէս հարցը թէ պ. Շիրինի ու նրա համախոհների առաջարկութիւնը դրական հետևանքներ ունենայ։ Ուտոպիաները չեն որ պատմութիւն են ստեղծում...

Խ.-Ազատ

մի չափաւոր աշխարհահայեացք է, որ նրա տակ կարող է ստորագրել ոչ միայն մի ամենաաջակողմեան կադետ, այլ նոյն իսկ մի օկտեաբրիստ։ Բայց մի՞թէ այդ է Դաշնակցութեան ծրագիրը. ոչ։ Ճիշդ է, Դաշնակցութեան որոշ ծրագիրը մինչև այսօր անյայտ է մնում, բայց, յամենայն դէպս, նա իրան հրատարակել է սոցիալիստ-յեղափոխական, ուրեմն նա ևս էս-էրների պէս ընդունում է զինված ապստամբութիւնը և այլ այնպիսի գործելակերպեր, որոնք, մեր կարծիքով, սոսկալի աղէտաբեր կարող են լինել մեզ պէս մի փոքր, տկար և թշուառ ազգի համար, որ ոչ մի այժ չունի ոչ միայն դիմադրելու կառավարութեան, այլ և իր հարևան Թուրքին, երբ սա կամենայ յարձակվել նրա վրա։ Ուստի մենք ևս ասում ենք. Դաշնակցութեան գործելակերպը տանում է հայ ժողովուրդը դէպի կորուստ, կործանումն։ Զաւարեանը չէ կարող ուրանալ, որ Դաշնակցութիւնը նոյնպէս ընդունում է զինված ապստամբութեան գաղափարը»։

Այս վիճաբանութիւնները ոչ մի ազդեցութիւն չը գործեցին մեզ՝ առաջադիմականներիս յարած 6 գիւղացիների վրա, բայց ունեցան այն հետևանքը, որ բաւական ազդեցին դաշնակցական 4 գիւղացիների վրա, որոնք, երկրորդ օրը, ինչպէս կը տեսնենք, քուէարկութեան ժամանակ ձայն տուին և սոցիալ-դեմօկրատների թեկնածուին։

—

Երբ վիճողները հեռացան, մենք 14 կադետներս որոշեցինք երկրորդ օրը, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, գումարվել և վերջնականապէս ընտրել մեր թեկնածուին։

—

Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, ներկայ էին բոլոր 14 առաջադիմական պատուիրակները։ Նախագահող Մ. Պապաջանեան մի քանի խօսքով նորից ամփոփելով մեր ծրագիրը և հայ ժողովրդի իրաւունքները՝ յայտնում է, որ պէտք է այժմ աչքի առաջ ունեցած թեկնածուներից ընտրել մէկին և ընտրութեան ժամանակ մեր բոլոր քուէները կենտրոնացնել նրա վրա։ Ի նկատի կան երեք թեկնածուներ—Հ. Առաքելեան, Մ. Ալիբէգեան և Յ. Տիգրանեան։ Ժողովականներից՝ Հ. Առաքելեան և ուրիշներ խնդրեցին պ. Մ. Պապաջանեանին ևս դնել իր թեկնածութիւնը։ Վերջինս յայտնեց, որ Բագումից ևս իրան առաջարկել են, բայց նա զանազան անձնական և ընտանեկան պատճառով անկարող է ստանձնել այդ պաշտօնը՝ և դրականապէս հրաժարվեց. նոյնպէս դրական կերպով հրաժարվեց իր թեկնածութիւնը դնել պ. Յ. Տիգրանեան, որով թեկնածուներ մնացին Հ. Առաքելեան և Մ. Ալիբէգեան։ Սակայն պ. Պապաջանեան յայտնեց, որ կայ և մի երրորդ թեկնածու, որին առաջարկում են ինքն և պատուիրակներից մի քանիսը, այն է՝ Յուսիկ վարդապետ Զոհրաբեանցը, որ իր յատկութիւններով նոյնպէս անյարմար չէ Պետական Դումայի անդամ ընտրվելու։

Խորհրդակցութիւնը որոշեց՝ քննել այդ երեքի թեկնածութիւնը և նրանցից նրան՝ ով կը ստանայ մեծամասնութիւն կամ ով կը կենտրոնացնէ իր վրա քուէները՝ համարել առաջադիմական կուսակցութեան միակ ընտրելին։

Այդ միջոցին եկան յայտնեցին, որ դաշնակցականները և սոցիալ-դեմօկրատները խնդրում են նորից ընդհանուր խորհրդակցութիւն սարքել կանդիդատների մասին խօսելու համար, ինչպէս որոշվել էր նախորդ գիշերը։ Սակայն մենք այդ անկապակցությամբ և ժամանակի կորուստ համարեցինք, որովհետև 1) ոչ մի կասկած չը կար, որ մենք ընդհանուր կանդիդատ ունենալ չենք կարող, 2) մենք կազմում էինք մեծամասնութիւն, հետևաբար մեր կանդիդատի ընտրութիւնը ապահովված է, 3) ժամանակ չը կայ, քանի որ ժամը 12-ին պէտք է գնալ ընտրութեան։

Նախագահողը առաջարկեց մեզ երեքիս դուրս գալ, որպէսզի ժողովը ազատօրէն քննէ մեր թեկնածութիւնը։

Յուսիկ վ., Ալիբէգեան և ես դուրս եկանք պատշգամը, ուր հաւաքվել էին նաև մի քանի քաղաքացիներ—բժշկապետ Տէր-Գրիգորեան, Փ. Մէլիք-Օհանջանեան, Նաբաթեան և այլն։ Մի ժամից աւելի տևեց ներսում խորհրդակցութիւնը։ Ահա այդ ժամանակ մենք ականատես եկանք մի տգեղ տեսարանի։ Պատշգամբը փողոցի վրա էր նայում. երկու կառք, ամեն մէկի մէջ նստած 4 երիտասարդներ (դաշնակցական զինուորներ), սրընթաց անցան և երբ հասան պատշգամբի առաջ, միջի նստածները բռունցքները ուղղեցին մեզ և, հայհոյական խօսքեր արտասանելով, սպառնալից գոռում էին. «Տեսէք, ինչ կանենք»։ Ու քշեցին կառքերը։ Բժշկապետ Տէր-Գրիգորեան, վրդովված, կամեցաւ ետևից մի քանի խօսք ասել, հարց ու փորձ անել ովքեր են, բայց մենք չը թողեցինք, ասելով՝ «Խուլիգանների հետ գլուխ մի դիր»։

Վերջապէս մեզ երեքիս հրաւիրեցին դահլիճ, և պ. Պապաջանեան յայտնեց, թէ, ի նկատի ունենալով գիւղական պատուիրակների արտայայտած վճռողական ցանկութիւնը և մի քանի այլ հանգամանքներ, խորհրդակցութիւնը եկաւ այն եզրակացութեան, որ երեք թեկնածուներից միայն Հ. Առաքելեան կարող է իր վրա կենտրոնացնել 14 ձայները, ուստի և նա նշանակված է մեր կուսակցութեան միակ ընտրելին։ Ապա, յորդորելով որ ամենքը մի սիրտ, մի բերան նրան տան իրանց քուէն և հաւատարիմ մնան իրանց խոստման ու հաւատամքին, առաջարկեց գնալ ընտրութեան, քանի որ արդէն ժամը 12-ն էր։

Երբ դուրս եկանք ու սկսեցինք դիմել դէպի քաղաքային դուման, ուր նշանակված էր ճիշդ ժամը 12-ին, օրէնքի համաձայն, ընտրութիւնը, իմացանք, որ սոցիալ-դեմօկրատները դրել են հայ բանւոր Արշակ Արկերեանի, իսկ դաշնակցականները՝ Ս. Զաւարեանի թեկնածութիւնը. բայց Յ. Սապաթելեան նոյնպէս կամենում է դնել իր թեկնածութիւնը, թէև նոյնիսկ դաշնակցականներից խորհուրդ են տուել նրան չը դնել։

Եւ ժամը 12-ին բոլոր 14 պատուիրակներս ժամանք դումայի դահլիճը միացած, մի համոզմունքով և քուէով, և, եթէ ընտրութիւնը չը յետաձգվէր, Հ. Առաքելեան, անկասկած, ստացած կը լինէր բոլոր 14 քուէները և ընտրված Պետական Դումայի անդամ։

Բայց ընտրութեան նախագահելու պաշտօն ունեցող պ. Պավլովը, ինքնագլուխ, առանց ժողովի որոշման, (ինչպէս այդ պահանջվում է ընտրող. օրէնքի 119-դ յօդ.) յետաձգել էր ժողովը ժամը 3-ին։ Այդ յետաձգման ենք պարտական ահա ընտրութեան անակնկալ ելքը։ Ժամը 12—3, երբ մենք գնացինք մի սրճատուն սուրճ խմելու և քաղաքի աւերակ մասերը դիտելու, մեր հակառակորդները ամեն ճիգ թափել էին և մեր գիւղացի պատուիրակներից 2-ին տանելով դուխան, ուտացնելով, խմացնելով և զանազան սպառնալիքներով ստիպել՝ բաժանվել մեզանից։ Այդպիսի մի սպառնալիքի ականատես եղանք ևս, պատուիրակներ՝ Հ. Տէր-Յովհաննիսեան և Ա. Միրումեան սրճարանում, երբ մի դաշնակցական զինուոր պոռում էր. «Ձեզ ամենքիդ այստեղից կենդանի չենք թողնի գնալ, եթէ մեր թեկնածուին քուէ չը տաք»։ Այդ սպառնալիքի մասին լսել է և բժ. Տէր-Գրիգորեան։

Յամենայն դէպս, երբ ժամը 2-ին եկանք ընտրութեան վայրը, մեզ ասացին, որ պատուիրակներից երկուսը — Զանգեզուրի գաւառի Խնձորեսկ գիւղացի Մարտիրոս Շահզադեանը և Ալեքս. գ. Եղիշէ Աթանասեանը դաւաճանել են մեզ և անցել դաշնակցականների կողմը։ Պէտք է այստեղ յիշեմ, որ Մարտիրոս Շահզադեանը մինն էր այն գիւղացի պատուիրակներից, որոնք մինչև վերջին րոպէին պնդում էին, թէ իրանք բացի կադետից, այն ևս Հ. Առաքելեանից, ուրիշ ոչ ոքի ձայն չեն տալու։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

— Երբ ես մարդու էի գնում, չը գիտէի, թէ դու մոլի հարբեցող ես. իսկ այժմ, երբ պարզվել է ինձ համար այդ արատը, ես այլ ևս չեմ կարող կնութիւն անել քեզ։

Այդպէս ասում է Կատերինան իր ամուսնուն «Դամբարան» պիէսում։

— Չեմ կարող կնութիւն անել, որովհետև չեմ ուզում ծնել զաւակներ, որոնք դատապարտված լինեն հիւանդութիւնների և մոլութիւնների դժբաղդութեան։

Այդպէս է ձևակերպում Կատերինան իր որոշումը՝ հեռու մնալ ամուսնական կապերից։

Կատերինան կարող կը լինէր խեղդել իր անձնական վիշտը և մի կերպ հաշտվել իր կոտրած կեանքի, իր ապաբաղդ վիճակի հետ, բայց նա չէ ուզում մոռանալ, որ միևնոյն ժամանակ նա ունի ժայրական պարտաւորութիւններ դէպի զաւակները։

Պիէսը Բըշկովի հեղինակութիւնն է։ Կատերինայի դեր կատարողը գերասանուհի Եավօրսկայան էր, որը բեմ դուրս եկաւ այդ պիէսում հոկտեմբերի 18-ի ներկայացմանը Թիֆլիսի Արտիստական Թատրոնում։

Հեղինակը շօշափել է կենսական մի խնդիր, որ յաճախ հանդէս է գալիս ընտանեկան յարկի տակ և խաւարեցնում ամուսնական կեանքը։

Եավօրսկայան կենդանի գծերով ներկայացրեց թշուառ, բայց միևնոյն ժամանակ համարձակ կերպով բողոքող հնոջ տիպը։ Զզված ամուսնու խայտառակ կեանքից՝ նա սառն է, քարացած է դէպի իր ամուսինը և կարծես կարծրասիրտ է դարձել, բայց միևնոյն ժամանակ որքան քնքոյշ է նա դէպի իր ժանկիկները, որոնց նա վճռել է ազատել թշուառութեան ճանկերից, որքան ուշադիր է նա դէպի իր աղը, որին նոյնպէս նա ուզում է հեռացնել հայրենական տան ճահճից։ Եավօրսկայան արտասանում էր իր բողոքի և տանջանքի խօսքերը զգացված և ուժեղ շեշտերով։

Պիէսը և ներկայացումը թողին հասարակութեան վրա նպաստաւոր տպաւորութիւն։

Սիրող

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Երևան, 17 հոկտեմբերի

Այսօր 16-ին Թիֆլիսի դատաստանական պալատի սեսսիան Երևանի նահանգական դատարանում՝ պ. Սարուվէի նախագահութեամբ և դատաւորներ՝ պ. Իսնինի, Եգիազէի, Կրասկովի, Երևանի քաղաքագլուխ Մելիք-Աղամալեանի, պատուաւոր հաշտարար-դատաւոր Եասիրսկու և Քանաքեռ գիւղի տանուտէր Մկրտիչ Բարայեանի մասնակցութեամբ՝ քննում էր հետևեալ քաղաքական գործերը. 1) պարսկահպատակ Բաղդասար Մելիք-Բաղդասարեանցի և 2) Երևան-Նախիջևան երկաթուղային գծի բանւոր Պավել Ռուբանի գործը, որոնք մեղադրվում էին 131-րդ յօդուածի (քրէական օրէնսդրութեան) հիման վրա այն բանում, որ նրանք զինուորների մէջ դրգռիչ մտքեր էին տարածում։

Մեղադրում էր պալատի դատախազի օգնական պ. Սկուլսկին, իսկ պաշտպանում էր երդ.-հաւ. օգնական պ. Լևոն Մուշեղեանցը։

Պալատը, մեղաւոր ճանաչելով երկուսին էլ, դատապարտեց նրանց մի տարի բանտարկութեան, հաշուելով նրանց հետ և այն ժամանակամիջոցը, այսինքն վեց ամիսը, որ անց էին կացրել բանտում։

3) Բանւոր Թոմսի գործը, որ մեղադրվում էր 130-րդ յօդուածի հիման վրա։

Պաշտպանում էր երդուեալ-հաւատարմատար պ. Խուժանովսկին։ Դատաստանական պալատը նրան ևս մեղաւոր ճանաչելով՝ դատապարտեց մի տարի բանտարկութեան։

4) Այսօր, առանց դասակարգային ներկայացուցիչների մասնակցութեան, քննվում էր Երևան քաղաքի քահանայ Ռափայէլ Ռուբէնեանի գործը, որը մեղադրվում էր 103-րդ յօդուածի երկրորդ կէտի հիման վրա։ Պաշտպանում էր երդուեալ-հաւատարմատար պ. Լարունսկին։

Դատաստանական պալատը մեղաւոր ճանաչելով նրան ևս՝ դատապարտեց վեց ամիս բանտարկութեան։

Գ. Աղաղաեան

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Վերջին օրերս անգին քանակութեամբ ալիւր է ստացվում Օդեսայից։ Սակայն Թիֆլիսի հացթուխները այդ ալիւրը այնքան էլ սիրով չեն գնում, որովհետև նրա քաշը պակաս է, համեմատած Նովօրոսիյսկի, մանաւանդ Բաստոմի ալիւրի հետ, և նրանից թխած հացը շուտով էլ քարթուանում է։ Օդեսայի ալիւրի մի տոպրակը արժէ «երեք գծերով» 11 ր. 55 կոպէկ։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը կարգադրել է, որ երբ Թիֆլիսում ալիւրը պակասի, քաղաքային ինքնավարութեան տրամադրութեան տակ դնել ինտենդանտական վարչութիւնից երկու շաբաթ շաբաթական օրական 500 պուդ ալիւր այն պայմանով, որ քաղաքային վարչութիւնը ինտենդանտական վարչութեան վերադարձնէ ոչ թէ նրա արժէքը, այլ ալիւր՝ որքանոր ժողովվի։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղիների գլխաւոր արհեստանոցների ծառայողներից մօտ 600 հոգի հաւաքական յայտարարութիւն են ներկայացրել Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան, որով մատնանշում են ուտելեղէնների թանգանալը, առանձնապէս հացի։ Բանւորները խնդրում են քաղաքային ինքնավարութեան՝ միջոցներ ձեռք առնել հացը էժանացնելու։

◆ Թիֆլիսի կենսր էլեքտրական կայարանի բանւորները դիմել են քաղաքային վարչութեան և խնդրել են հացի գները կանոնաւորել։

◆ Այսօր, երեկոյեան 6 ժամին, կովկասագիտական կուրսերում Պարիզի ռուսաց բարձրագոյն դպրոցի նախկին դասախօս Մ. Թամամշեանը կը կարդայ իր առաջին դասախօսութիւնը Արևելքի կրօնների մասին (իսլամ և խալիֆատ)։ Վաղը, առաւօտեան ժամը 11-ին, նոյն տեղում կը կայանայ Գ. Թումանովի առաջին դասախօսութիւնը Կովկասի հողային օրէնսդրութեան մասին։ Մ. Թամամշեանի դասախօսութիւնները տեղի կունենան ամենայն շաբաթ՝ ուրբաթ օրերը, երեկոյեան ժամը 6-ից. իսկ Գ. Թումանովի դասախօսութիւնները՝ կիրակի օրերը, առաւօտ. ժամը 11-ից։

◆ Վաղը, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11 և կէսին, կը կայանայ Թիֆլիսի հայուհեաց որբանոցում ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։

◆ Այսօր, երեկոյեան, քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ կը կայանայ այն խառն մասնաժողովի նիստը, որ մշակելու է պարտադիր կանոններ Թիֆլիս քաղաքի արհեստանոցների և առևտրական հաստատութիւնների ծառայողների նորմալ հանգիստը ապահովելու համար։ Մասնաժողովը կը քննէ իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր նիւթերը և տպա արդէն կը ձեռնարկէ մշակելու որոշումների նախագիծը։

◆ Թիֆլիսի երեխաների խնամատար ընկերութիւնը քաղաքային վարչութիւնից խնդրել է յատկացնել 1000 ռուբլի իբրև նպաստ։

◆ Թիֆլիսի նահանգի ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչը խնդրել է քաղաքային վարչութիւնից ներկայացնել այն դպրոցների բոլոր ծառայողների ցուցակը, որոնք պահպանվում են քաղաքի հաշուով։

◆ Այս տարի նորակոչ զինուորները երկաթուղիներով կուղարկվեն ոչ թէ ապրանքատար յարմարեցրած վագոններով, այլ երրորդ կարգի վագոններով։

◆ Ինչպէս յայտնի է ընթերցողներին, Թիֆլիսում խօլերայից մեռաւ Յովսէփ Կարասը, որ եկել էր Շուլավէրից։ Կովկասեան բժշկական ընկերութիւնը, բնական էր, այդ բացառիկ դէպքն ուշադրութեան առնելով, օր առաջ աշխատելու էր գտնել հիւանդութեան աղբիւրը և այն հանգամանքները, որոնց մէջ Կարասը հիւանդացաւ։ Այդ նպատակով նա Բօրչալուի գաւառն է ուղարկել բժիշկ Կիկօձէին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է բոլոր բաժինների հաշուապահական մասը կենտրոնացնել յատուկ հաշուապահական բաժնում գլխաւոր հաշուապահի հսկողութեան ներքոյ։ Բացի դրանից, սրա հսկողութեան տակ պէտք է դրվի վարչութեան ենթակայ բոլոր հաստատութիւնների հաշուապահութիւնը։ Այդ նոր բաժինը կազմված է առանց ծառայողների թիւը աւելացնելու։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ նշանակված է դպրոցական մասնաժողովի նիստը՝ Թիֆլիսի արհեստաւորաց դպրոցի վերատեսուչ ընտրելու համար, փոխարէն սպանված Պօբէդիժովի։ Այդ պաշտօնի համար առաջարկված թեկնածուների թիւը 42-ի է հասնում։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղիների վարչութիւնը, երկաթուղիներով ճանապարհորդողներին կողոպտելու առաջն առնելու համար, կարգադրել է, որ կօնդուկտորները և ուղեկիցները չը հեռանան իրանց վագոններից հանգստանալու համար, մանաւանդ գիշերները, որով պատուիրագրած է գնացքների վրա հսկողներին այդպիսի դէպքերից իրաքանչիւրի մասին հաղորդել վարչութեանը՝ մեղաւորներին խիստ պատժի ենթարկելու համար։

◆ Նոր ստացված գրքեր.—Ստացանք 1) Հայրիկ Հայրէի «Երգերի գիրքը» (հեղինակի պատկերով և կենսագրական ակնարկով), թարգմ. Յակոբ Տէր-Գէորգեանի, գինն է 60 կոպ., 2) «Կանոնադրութիւն Թիֆլիսի վաճառականների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան»։

◆ Բագուում, հոկտեմբերի 16-ին, կայացել է նաւթարդիւնաբերողների խորհրդի դպրոցական մասնաժողովի նիստը, ուր պարզվել է, որ առ 10-ն հոկտեմբերի խորհրդի բոլոր ուսումնարաններում ուսանում էին 1180 տղայ և 680 աղջիկ, որոնցից 149-ը անվճար են։ Ըստ ազգութեան նրանք բաժանվում են այսպէս. ռուսներ՝ 1393 հոգի, հայեր՝ 293, թուրքեր՝ 97 և միւս ազգութիւններին պատկանողներ՝ 85։ Այս տարի ընդունվել են 851 նոր աշակերտներ։ Բացի դրանից մտադրութիւն կայ բանալ Սարունչիում մի նոր դպրոց ևս 250 աշակերտով, իսկ Բամանիի դպրոցին կից հաստատել հայոց և մահմէդական դասարաններ, իւրաքանչիւրի մէջ ընդունելով 30-ական սաներ։

◆ Հոկտ. 13-ին Բագուի քաղ. դումայի մեծ դահլիճում կայացաւ պատուաւոր մահմեդականների հոգեւորական ներկայացուցիչների ժողովը, որ հրաւիրված էր քաղաքային վարչութեան կողմից դումայի ցանկութեամբ՝ խօլերայի դէմ մաքառելու միջոցների մասին խորհրդակցելու համար։ Նախագահում էր Կ. Բ. Սաֆարալիէվը։ Խորհրդակցութեան սկզբում սկսվեցին տաք վիճաբանութիւններ, որի ժամանակ ներկայ եղողները վերին աստիճանի քննադատօրէն էին վերաբերվում քաղաքային վարչութեան՝ խօլերայի դէմ

առաւօտեան ժամը 10-ին, գումարվել և վերջնականապէս ընտրել մեր թեկնածուին։

—

Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, ներկայ էին բոլոր 14 առաջադիմական պատուիրակները։ Նախագահող Մ. Պապաջանեան մի քանի խօսքով նորից ամփոփելով մեր ծրագիրը և հայ ժողովրդի իրաւունքները՝ յայտնում է, որ պէտք է այժմ աչքի առաջ ունեցած թեկնածուներից ընտրել մէկին և ընտրութեան ժամանակ մեր բոլոր քուէները կենտրոնացնել նրա վրա։ Ի նկատի կան երեք թեկնածուներ—Հ. Առաքելեան, Մ. Ալիբէգեան և Յ. Տիգրանեան։ Ժողովականներից՝ Հ. Առաքելեան և ուրիշներ խնդրեցին պ. Մ. Պապաջանեանին ևս դնել իր թեկնածութիւնը։ Վերջինս յայտնեց, որ Բագումից ևս իրան առաջարկել են, բայց նա զանազան անձնական և ընտանեկան պատճառով անկարող է ստանձնել այդ պաշտօնը՝ և դրականապէս հրաժարվեց. նոյնպէս դրական կերպով հրաժարվեց իր թեկնածութիւնը դնել պ. Յ. Տիգրանեան, որով թեկնածուներ մնացին Հ. Առաքելեան և Մ. Ալիբէգեան։ Սակայն պ. Պապաջանեան յայտնեց, որ կայ և մի երրորդ թեկնածու, որին առաջարկում են ինքն և պատուիրակներից մի քանիսը, այն է՝ Յուսիկ վարդապետ Զոհրաբեանցը, որ իր յատկութիւններով նոյնպէս անյարմար չէ Պետական Դումայի անդամ ընտրվելու։

Խորհրդակցութիւնը որոշեց՝ քննել այդ երեքի թեկնածութիւնը և նրանցից նրան՝ ով կը ստանայ մեծամասնութիւն կամ ով կը կենտրոնացնէ իր վրա քուէները՝ համարել առաջադիմական կուսակցութեան միակ ընտրելին։

Այդ միջոցին եկան յայտնեցին, որ դաշնակցականները և սոցիալ-դեմօկրատները խնդրում են նորից ընդհանուր խորհրդակցութիւն սարքել կանդիդատների մասին խօսելու համար, ինչպէս որոշվել էր նախորդ գիշերը։ Սակայն մենք այդ անկապակցությամբ և ժամանակի կորուստ համարեցինք, որովհետև 1) ոչ մի կասկած չը կար, որ մենք ընդհանուր կանդիդատ ունենալ չենք կարող, 2) մենք կազմում էինք մեծամասնութիւն, հետևաբար մեր կանդիդատի ընտրութիւնը ապահովված է, 3) ժամանակ չը կայ, քանի որ ժամը 12-ին պէտք է գնալ ընտրութեան։

Նախագահողը առաջարկեց մեզ երեքիս դուրս գալ, որպէսզի ժողովը ազատօրէն քննէ մեր թեկնածութիւնը։

Յուսիկ վ., Ալիբէգեան և ես դուրս եկանք պատշգամը, ուր հաւաքվել էին նաև մի քանի քաղաքացիներ—բժշկապետ Տէր-Գրիգորեան, Փ. Մէլիք-Օհանջանեան, Նաբաթեան և այլն։ Մի ժամից աւելի տևեց ներսում խորհրդակցութիւնը։ Ահա այդ ժամանակ մենք ականատես եկանք մի տգեղ տեսարանի։ Պատշգամբը փողոցի վրա էր նայում. երկու կառք, ամեն մէկի մէջ նստած 4 երիտասարդներ (դաշնակցական զինուորներ), սրընթաց անցան և երբ հասան պատշգամբի առաջ, միջի նստածները բռունցքները ուղղեցին մեզ և, հայհոյական խօսքեր արտասանելով, սպառնալից գոռում էին. «Տեսէք, ինչ կանենք»։ Ու քշեցին կառքերը։ Բժշկապետ Տէր-Գրիգորեան,

---

քուէները և ընտրված Պետական Դումայի անդամ։

Բայց ընտրութեան նախագահելու պաշտօն ունեցող պ. Պավլովը, ինքնագլուխ, առանց ժողովի որոշման, (ինչպէս այդ պահանջվում է ընտրող. օրէնքի 119-դ յօդ.) յետաձգել էր ժողովը ժամը 3-ին։ Այդ յետաձգման ենք պարտական ահա ընտրութեան անակնկալ ելքը։ Ժամը 12—3, երբ մենք գնացինք մի սրճատուն սուրճ խմելու և քաղաքի աւերակ մասերը դիտելու, մեր հակառակորդները ամեն ճիգ թափել էին և մեր գիւղացի պատուիրակներից 2-ին տանելով դուխան, ուտացնելով, խմացնելով և զանազան սպառնալիքներով ստիպել՝ բաժանվել մեզանից։ Այդպիսի մի սպառնալիքի ականատես եղանք ևս, պատուիրակներ՝ Հ. Տէր-Յովհաննիսեան և Ա. Միրումեան սրճարանում, երբ մի դաշնակցական զինուոր պոռում էր. «Ձեզ ամենքիդ այստեղից կենդանի չենք թողնի գնալ, եթէ մեր թեկնածուին քուէ չը տաք»։ Այդ սպառնալիքի մասին լսել է և բժ. Տէր-Գրիգորեան։

Յամենայն դէպս, երբ ժամը 2-ին եկանք ընտրութեան վայրը, մեզ ասացին, որ պատուիրակներից երկուսը — Զանգեզուրի գաւառի Խնձորեսկ գիւղացի Մարտիրոս Շահզադեանը և Ալեքս. գ. Եղիշէ Աթանասեանը դաւաճանել են մեզ և անցել դաշնակցականների կողմը։ Պէտք է այստեղ յիշեմ, որ Մարտիրոս Շահզադեանը մինն էր այն գիւղացի պատուիրակներից, որոնք մինչև վերջին րոպէին պնդում էին, թէ իրանք բացի կադետից, այն ևս Հ. Առաքելեանից, ուրիշ ոչ ոքի ձայն չեն տալու։

ձեռք առած միջոցների նկատմամբ։ Բոլորն էլ համարեա յարձակվեցին նրա վրա և մատնանշեցին նրա անգործունէութիւնը։ Բոլորի ճառերից ասես հեռանում էր՝ «Ի սէր Աստուծոյ, մեզանից փող մի վերցնէք և ոչ էլ օգնեցէք մեզ, մենք ինքներս կը կանենք խօլերայի դէմ»։ Եւ յիրաւի, վերջ ի վերջոյ ընդունվեց ամբողջ քաղաքը բաժանել մի քանի մասի և իւրաքանչիւրի մէջ կազմակերպել սանիտարական հոգաբարձութիւններ մահմեդականներից, իսկ ծախքերի համար դիմել ժողովարարութեան։ Պարզվեց, որ հարուստ մահմեդականները արդէն ձեռնարկել են հանգանակութեան։ Հոգաբարձուները մըտադիր են խօլերայի դէմ կռուելու համար քանալ ձրի թէյարաններ, ճաշարաններ և այլն։ Ամբողջ գործը վարելու են ընտրեալ սանիտարական հոգաբարձուները, իսկ քաղաքային վարչութիւնը յանձնարարվեց՝ գործադրել միայն այդ հոգաբարձութիւնների որոշումները։ («Б. Э.»)

✦ Լուրերին նայած, կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել Թիֆլիսի նահանգը յայտարարել խօլերայից անբարեյաջող։

✦ «Бак. Эхо»-ն լսել է, որ Հաջի-Զէյնալ-Աբդին Թաղիեվը դադարեցնում է մահմեդական առաջադիմական «Ֆէխր-Զատ» շաբաթաթերթի հրատարակութիւնը, որ լոյս է տեսնում Բագուում առաջադէմ գրող Ալիբէկ Հիւսէյն-զադէի խմբագրութեամբ։

ԵՐԵՒԱՆԻՑ գրում են մեզ, որ հոկտեմբերի 14-ին քաղաքի մէջ տեղի է ունեցել հետեւեալ յանդուգն էքսպրոպրիացիան։ Քաղաքի հարկաժողով պ. Գէորգ Քօչարեանցը այդ օրը առաւօտեան ժամը 9-ին երբ անցնելիս է լինում Աստաֆեան փողոցով, որ քաղաքի ամենաառաջնակարգ և բանուկ փողոցն է, 3—5 հոգի տարբանակներով և դաշոյններով զինված չարագործներ յարձակվում են նրա վրա և «բուկի վերխ» ասելով թալանում նրան. տանում են նրա մօտ ունեցած 103 ռուբլին, արծաթէ գօտին ու ժամացոյցը և անյայտանում։ Ասում են, որ պ. Քօչարեանը ճանաչել է չարագործներից երկուսին և արդէն բռնել է տուել։ Մեծ քաղաքներից յետոյ այդ անկոչ հիւրը՝ էքսպրոպրիացիան այժմ էլ ոռք է դնում Երեւանում, գուցէ և աւելի խուլ անկիւններ։ Հարկաւոր է նախազգուշութեան միջոցներ ձեռք առնել։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Հոկտեմբերի 18-ին ոստիկանութիւնը ձերբակալել է աքսորավայրից փախած տիրատնչակ Ալի-Բալային և պարսկահպատակ Ալի-Կուլի Մաշադի-Արդուլ-օղլուն, որոնց ուղարկել է նահանգական բանտը։

—

Հոկտեմբերի 18-ին, գիշերվայ ժամը 12-ին, Սուրբ-Կարապետի վերելքում անյայտ մի մարդ վիրաւորել է Կապանի նահանգի բնակիչ Կոմ Էլբէգեվին։

—

Հոկտեմբերի 18-ին Թիֆլիսի գաւառի բնակիչ Կումլաուրին, որ ապրում է Թիֆլիսում, Կակիբօվսկի փողոցում, 7-րդ ոստիկանատան յայտնել է, որ իր հարայը եղբօրը հոկտեմբերի 17-ին իրան վիրաւորել է պարանոցից։ Եղբօրը, հարեւանների ցուցմունքով, մի փոքր ցնորված է։

—

Հոկտեմբերի 18-ին Կօլօկօլնի միջանցքում անյայտ մարդիկ յարձակվելով անցնող վաճառական Գիզօ Զամանիձէի վրա, խլում են նրանից 45 ր. փող, 100 ռուբլանոց մի մուրհակ և զանազան հաշիւներ։ Կասկածով բռնված է ոմն Գէորգ Ցէր-Գրիգորեան։

—

Հոկտեմբերի 18-ին Ռեթդեհէմի փողոցում Լեոն Մեհրաբեանի բնակարանի պատուհանից անյայտ անձինք գողացել են անային զանազան իրեր, 45 ռուբլու արժողութեամբ։

—

Հոկտեմբերի 18-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Մաեսելի փողոցում № 5 նկուղում ոստիկանական պաշտօնեաները գտել են երկու ամսական նորածին մի աղջիկ, որին ուղարկել են ծննդաբերական ինստիտուտը։

Ուրեմն մեր ձայները այժմ 12 էին։ Այնուամենայնիւ յաղթութիւնը մեր կողմը պէտք է մնար, որովհետեւ եթէ առաջին քուէարկութեան ժամանակ Հ. Առաքելեան չանցնէր, կրկնաքուէարկութեան ժամանակ նա, ունենալով 12 ձայն, ուրեմն համեմատական մեծամասնութեամբ կանցնէր։

Բանալով նիստը՝ նախագահ Պավլովը առաջարկեց թերթիկներով կանդիդատներ նշանակել։ Թերթիկներով ստացվեց այս հետեւանքը. Հ. Առաքելեան—12, Արշակ Արկերեան—5, Ս. Զաւարեան—5, Յ. Սաղաթելեան—3։ Նախագահը յայտնեց, որ ամենից առաջ պէտք է քուէարկութեան ենթարկէ Հ. Առաքելեանին, իբրև ամենից շատ ձայն ստացողի, և դնելով մի տուփ՝ առաջարկեց Առաքելեանին հեռանալ։ Այստեղ պատուիրակներ Յ. Տիգրանեան և Մ. Պապաջանեան յայտնում են, որ հարկաւոր է բոլոր 4 կանդիդատների տուփերը միաժամանակ դնել, քուէարկել և միաժամանակ յայտարարել քուէարկութեան արդիւնքը, բայց նախագահը չէ ընդունում, մոռանալով բոլորովին որ այդ ձեւով խախտվում է գաղտնի քուէարկութեան սկզբունքը, որովհետեւ երբ յայտնի է լինում մէկի քուէարկութեան հետեւանքը, այն ժամանակ ակամայից ծագում է զանազան պատահական կոմբինացիաներ և կոմպրոմիսներ սարքելու հնարաւորութիւնը։ Շատ ափսոս, որ պատուիրակները չէին պնդել իրանց առաջարկի վրա։

Քուէարկելով և յայտարելով արդիւնքը առանձին-առանձին, յայտնվեց որ՝

Հ. Առաքելեան ստացել է 12 սպ. և 13 սև
Արշ. Արկերեան ստացել է 9 սպ. 16 » սև
Ս. Զաւարեան » 9 » » 16 »
Յ. Սաղաթելեան » 11 » » 14 »

Եթէ գիւղացի պատուիրակ Մ. Շահդեանը վերջին բոպէին դաւաճանած չը լինէր, Հ. Առաքելեան կը ստանար 13 սպիտակ և կը հրատարակվեր ընտրված։ Միւս կողմից այդ քուէարկութիւնը ցոյց էր տալիս, որ դաշնակցական համարված գիւղացի պատուիրակները միաժամանակ ձայն են տուել և դաշնակցականների, և սոց.-դեմոկրատների թեկնածուներին, իսկ Յ. Սաղաթելեանին ձայն են տուել և 2 հոգի կադէտներից, հակառակ իրանց որոշման։

Նախագահը յայտնեց, որ պէտք է կրկնաքուէարկութիւն կատարվի նոյն եղանակով։ Դարձեալ դրվեց Հ. Առաքելեանի տուփը և յայտարարվեց, որ նա դարձեալ ստացել է 12 սպիտակ և 13 սև։

Եւ ահա այստեղ տեղի ունեցաւ այն պատահական կոմբինացիան, որի մասին ակնարկեցինք վերեւում։ Ս. Զաւարեան, նկատելով որ կրկնաքուէարկութիւնը տալու է նոյն հետեւանքը, ինչ որ տուեց քուէարկութիւնը, ուրեմն Հ. Առաքելեան ստանալու է համեմատական մեծամասնութիւն և ընտրվելու է, առաջարկեց սոցիալ-դեմոկրատներին բլոկ կազմել։ Սոցիալ-դեմոկրատները յայտնեցին, որ իրանք դաշնակցական թեկնածուին ձայն չեն տայ, բայց դաշնակցականները, եթէ ուզում են, թող իրանց կանդիդատն տան, այն է Ա. Արկերեանին ձայն տան։ Այն ժամանակ Ս. Զաւարեան ասաց դաշնակցական պատուիրակներին. «Վնաս չունի, դուք ձայն տուէք Ա. Արկերեանին»։

Եւ սոցիալ-դեմոկրատների կանդիդատ անդրադէտ Ա. Արկերեանը (անդրադէտ այն մարդով, որ բացատրված է «Մշակի» № 134-ում) ստացաւ նոյնպէս 12 սպ. և 13 սև։ Ուրեմն, Հ. Առաքելեանի և Ա. Արկերեանի միջև պէտք է վիճակ ձգվէր։ Եւ ահա այդ հանգամանքը մեծ շփոթութիւն և տարակուսանք ձգեց առաջադիմականների մէջ, որոնց սաստիկ զայրացրեց Ս. Զաւարեանի վարմունքը։ Այդ զայրոյթը մանաւանդ մեծ էր պ. Մ. Պապաջանեանի մէջ. նա չէր կարողանում հաշտվել այն մտքի հետ, որ Ս. Զաւարեան այնքան կուրացել է նեղ կուսակցական հաշիւներով, որ կամենում է մի ամբողջ ժողովրդի շահերը կարտի վրա դնել և ուղարկել Պետական Դումա մի տգէտ բանւոր, բոլորովին անծանօթ հայութեան կեանքին, անցեալին, կարիքներին։ Ինձ այնքան վրդովեցնում է Զաւարեանի այդ վարմունքը,—ասաց նա,—որ մտադիր եմ բաց նամակ տպել մամուլի մէջ և պարզել նրա այդ վարմունքի վատութիւնը»։

Բօպէն վճռական էր. կամ պէտք էր հաշտվել այն մտքի հետ, որ վիճակը կարող է ընկնել Արկերեանին կամ պէտք էր մի որեւէ կոմպրոմիս անել, չարիքից փոքրագոյնը ընտրել. որոշվեց ձայն տալ Յ. Սաղաթելեանին, որի թեկնածութիւնը յամենայն դէպս դրված չէ դաշնակցականների կողմից։

Հրաժարվում է քուէարկվելուց նաև Յ. Սաղաթելեան, բայց Պապաջանեան, Ալիբէգեան և Տէր-Միքայէլեան յորդորեցին նրան չը հրաժարվել, խոստանալով ձայն տալ նրան։ Եւ տուին, ու Յ. Սաղաթելեան, որի մասին մի ժամ առաջ ոչ ոք չէր մտածում, ստացաւ 15 սպիտակ և 10 սև և ընտրվեց Պետական Դումայի անդամ։

Պարզ է, որ այսպիսի հետեւանք տեղի չէր կարող ունենալ, եթէ քուէարկութիւնը կատարվէր միաժամանակ և ոչ առանձին-առանձին։

—

Ընտրութիւնից յետոյ, պատուիրակ Ն. Ամբրումեան ամենքի ներկայութեամբ դիմեց պ. Յ. Սաղաթելեանին և ասաց. «Այժմ որ ընտրվեցիր, պէտք է կատարես խոստումդ և թուղթ տաս, որ դու կադէտների ծրագրին ես հետեւելու»։ Թուղթ տալու առաջարկը վրդովեց Սաղաթելեանին, որ պատասխանեց. «Պ. Ամբրումեան, դուք ինձ վիրաւորում էք»։

Ժամը 8-ին երեկոյեան հրաւիրվեցինք պ. Նարաթեանների մօտ ճաշի, և այդտեղ պ. Մ. Ալիբէգեան, կենացների ժամանակ, դիմեց պ. Սաղաթելեանին և ասաց. «Դուք ընտրվեցիք Պետական Դումայի անդամ ոչ թէ այն կուսակցութեան ձայներով, որին դուք պատկանում էք, այլ մեր կադէտների ձայներով, հետեւաբար ձեզ վրա բարոյական պարտք կայ Դումայում նստելու կադէտների կողքին»։

Ի պատասխանի պ. Սաղաթելեան մի երկար ճառ խօսեց, որի մէջ հարկաւոր յարգանքը տալով «կադէտների ջենտրմենութեան, որոնք վճռական բօպէում մոռացան իրանց կուսակցական ձգտումները և նկատի ունեցան միայն ժողովրդի շահերը», յայտնեց, որ, դաշնակցական մնալով հանդերձ, նա կարող է գործել գոնէ որոշ հարցերում կադետների հետ միասին և յամենայն դէպս նա մտադիր է առանձնացած դրութիւն ընդունել։

Ապա մի երկար ճառ խօսեց Հ. Առաքելեան, ուղղելով խօսքը Յ. Սաղաթելեանին։ «Դուք,—ասաց նա, ի միջի այլոց,—յարգանք մատուցիք առաջադիմականներիս ջենտրմենութեան, բայց դուք դաշնակցականներդ չունեցաք այդ ջենտրմենութիւնը և պարապատ էիք ամբողջ հայ ժողովրդի շահերը վտանգի ենթարկել, միայն թէ ձեր նեղ-կուսակցական շահերը առաջ տանէք։ Դուք շատ լաւ գիտէք, որ ինքներդ հայ պատուիրակների մեծամասնութեան, հետեւաբար հայ ժողովրդի մեծամասնութեան ցանկալին և ընտրեալը չէք, և ձեր ընտրութիւնը արդիւնք է պատահական կոմբինացիայի, հետեւաբար դուք չը պէտք է թոյլ տաք ձեզ և ոչ մի բարոյական իրաւունք ունէք յարել Դումայում սոցիալիստ-յեղափոխականներին, քանի որ, մանաւանդ, ձեզ ընտրել են կադետները»։

—

Այժմ մի քանի խօսք ևս ընտրութեան բեկանման մասին։

Ես պարտք համարեցի բողոքներ ներկայացնել Պետական Դումային և խնդրել բեկանել ընտրութիւնը, որովհետեւ Յ. Սաղաթելեանի ընտրութիւնը արդիւնք է մի քանի օրինական խախտումների, որոնց մասին յիշված է «Մշակի» երէկվայ համարում (№ 135), և որովհետեւ այդ ընտրութիւնը արդիւնք չէ հայ ժողովրդի մեծամասնութեան, ցանկութեան և քանակին։

Հ. Առաքելեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ՄՕՏԵՆՈՒՄ Է ԱՆԳԼԻԱՅԻՆ

—

Մարսէյլի «Sémaphore» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը, որ շատ լաւ ծանօթ է Թիւրքական գործերին, մատնանիշ է լինում այն հանգամանքի վրա, թէ վերջերս Թիւրքիան նկատելի կերպով հակումներ է ցոյց տալիս՝ Անգլիայի համակրութիւնն ու բարեկամութիւնը ձեռք բերելու նպատակով։ Նա վերջին ժամանակներս անգլիական ֆիրմաների խնդրած զանազան կօնցեսսիաները հաստատել է, այդպիսով զգալ տալով Գերմանիային՝ թէ հասել է ժամանակն այլ ևս «մեծ բարեաւ» ասելու։ Եւ սուլթանը, որպէս զի աւելի նկատելի կերպով ցոյց տայ իր համակրական զգացումները դէպի Անգլիան, մի փառաւոր ու արտակարգ ընդունելութիւն ցոյց տուեց սեպտեմբերի 2-ին Կ. Պօլսի ջրերն այցելած անգլիական նաւաբաժնի ծովակալ Զարլզ Դրիւիին։

Բայց ինչն ստիպեց Թիւրքիային՝ Գերմանիայի վերաբերմամբ տածած իր արտակարգ զգացումներն այսպէս անսպասելի կերպով փոփոխելու։

Ընթերցողներն, ի հարկէ, յիշելիս կը լինեն վերջերս մեր հաղորդած այն լուրը, թէ սուլթան Համիդը Հաագայի խաղաղարար վերջին կօնֆերենցիային բողոք է ներկայացրել նրա համար, որ այդ կօնֆերենցիայում Թիւրքիան առաջնակարգ պետութիւնների շարքից յանկարծ դասվել է երկրորդական տէրութիւնների շարքը։

Արդ՝ չար լեզուներն ասում են, թէ կօնֆերենցիայի այդ կարգադրութիւնը եղել է Գերմանիայի դրդմամբ։ Եւ որպէսզի Թիւրքիան կարողանայ իր ոխը հանել Գերմանիայից՝ դիմել է Անգլիայի բարեկամութեանը, շատ ուշ զգալով, ի հարկէ, որ Վիլհելմի կառավարութիւնը եթէ մինչև այսօր պաշտպան է հանդիսացել Թիւրքիային, այդ ոչ թէ վերջնիս գեղեցիկ աչքերի համար, այլ ուղղակի իր սեփական շահերի տեսակէտից է արել։ Բայց Գերմանիան, ինչպէս նկատում են եւրօպական մի քանի թերթեր, արդէն ստացել է Թիւրքիայից այն ամենը, ինչ որ կարող էր ստանալ, և այժմ կարող է այնքան էլ հոգս չանել օսմանեան կառավարութեան այդ սառն զգացումների համար։

Սակայն հարկ է այստեղ նկատել, որ Գերմանիայի՝ Հաագայի կօնֆերենցիայում դէպի Թիւրքիան բռնած վերջին ընթացքը չէր միայն այն պատճառը, որով օսմանեան կառավարութիւնը ստիպվեց իր սրտագին զգացումները թեքելու դէպի Անգլիան։ Բացի այդ հանգամանքից կար և մի այլ պատճառ։ Եւ այդ՝ այն միւնոյն երկիւղն էր, որ Թիւրքիան բնազդօրէն միշտ զգացել է, երբ որեւէ ժամանակ մերձեցում է նկատել անգլիական և ռուսական դիւանագիտութիւնների միջև։ Սուլթանն այս վերջին ժամանակներս, անգլօ-ռուսական համաձայնութեան պատճառով, խիստ երկիւղի մէջ է, զգալով որ այդ երկու մեծ պետութիւնները Պարսկաստանի վերաբերմամբ համաձայնութիւն կայացնելուց յետոյ՝ պիտի անցնեն օսմանեան երկիրների մասին խորհրդակցելու խնդրին։ Եւ Թիւրք դիպլոմատիայի՝ ապագայ վտանգի նկատմամբ զգացած այդ երկիւղն է, որ ստիպում նրան դիմելու Անգլիային՝ սրա բարեկամութիւնը յուսալով, մանաւանդ որ վերջերս, ինչպէս յայտնի է, ռուս-թիւրքական յարաբերութիւնների մէջ ցրտութիւն է նկատվում։

Է.

ՕՐԴՈՒԻ ԱՐՏԱՔՈՒՄԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

—

Օրդուն, որ համանուն գաւառի գլխաւոր քաղաքն է, կը գտնուի Տրապիզոնի վիլայէթի մէջ և Տրապիզոնի արեւմտեան կողմը, այդ քաղաքէն 12 ժամ հեռաւորութեամբ, Սև ծովուն վրայ շինուած գեղեցիկ ու տեսանաւոր քաղաք մըն է. ունի 10 քառակ. կիլօմետր տարածութիւն և 15,000 բնակիչ, իսկ գիւղերով միասին՝ բնակչութեան թիւը կը բարձրանայ 120,000-ի։

Օրդուի գաւառակը կարտադրէ մեծ քանակութեամբ կաղին (քաղաքին ամենակարեւոր բերքը)։ կարտադրէ նաև ընկոյզ, լուբիա, կորեկ, ցորեն, գարի, կանեփ, հաւկիթ և ուրիշ զանազան արմտեղէն բերքեր՝ հետեւեալ քանակութեամբ. կաղին՝ 100,000 զանթար, ընկոյզ՝ 150,000, հաւկիթ՝ 10,000 անդուկ, լուբիա ճերմակ՝ 40,000 պարկ, իւրաքանչիւր պարկը 90-ական օքա։ Այդ արտադրութիւններէն զատ մեծաքանակ

լի զառն փորձերի հիման վրա հայ տարրը հյամարվում է երեք սահմանակից հայաբնակ վիլայեթներում ամենաշնասակարը, վտանգաւորը պետութեան ամբողջութեան համար պատերազմի դէպքում։ Եւ ահա թէ ինչու «հիւանդ մարդը» վաղուց սկսել է այդ պնասակար տարրի ոչնչացումը սահմանակից վիլայէթներում, աշխատում է ընաջինջ անել իր հայ հպատակներին, մանաւանդ երբ այդպիսով արմատականապէս կը վճռվի նաև «հիւանդ մարդուն» անհանգստութիւն պատճառող 61-դ յօդուածը...

(Կը շարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՊԲԻԱ

Անախորժ բնդհարումներ գահաժառանգի հետ.—Մօտ ժամանակներս գահաժառանգ արքայազն Գեօրգիի և գվարդիայի հրամանատար Դունայեւի միջև մի շատ խիստ ընդհարում է տեղի ունեցել։ Գեօրգին կասկածում է Դունայեւի վրա, որ նա այն կուսակցութեան պարագլուխն է, որը ուզում է գահ բարձրացնել նրա Ալեքսանդր եղբօրը։ Հոկտեմբերի 16-ին Դունայեւը, գիտերը ուշ պարտից առուն վերադառնալիս, հանդիպեց այն կառքին, որով գնում էր գահաժառանգը։ Որովհետև Դունայեւը մթութեան պատճառով չը ճանաչեց Գեօրգին, ուստի պատուի նշան չը տուեց նրան։ Գահաժառանգի այն հարցին, թէ ինչու նա պատիւ չը տուեց իրան, Դունայեւը բացատրեց, որ չը նկատեց մթութեան մէջ։ Այդ պատասխանը աւելի զայրացրեց գահաժառանգին, և նա հայհոյեց նրան շուն անուանելով, իսկ երբ Դունայեւը սկսեց բողոքել այդ վարմունքի համար, գահաժառանգը աւելի ևս անվայել հայհոյանքներ սկսեց թափել նրա հասցէին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ներքին

19 հոկտեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ։ Երդուեալ - հաւատարմատար ժդանովը, որ մեղադրվում էր 126-րդ յօդուածի առաջին կէսով, զինուորական-նահանգական դատարանից դատապարտվեց 4-ամեայ աքսորի։

ՕԴԵՍՍԱ։ Այրվեց ֆրանսիական անօնիմ ընկերութեան զավօդը։ Վնասը հասնում է 100 հազարի։

ՍԷՎԱՍՏՕՊՕԼ։ «Потемкинъ» զրահանաւի նաւաստի Մատիւշենկօն դատապարտվեց մահվան պատժի։

ՏԱՇԿԷՆՏ։ Կայարանից վերադարձող 4 ժանդարմների վրա գիշերով նետեցին մի ռումբ, որի կտորներով ժանդարմներից մէկի մատը կտրվեց։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Պանորդական բաժինը ձերբակալեց լեհական սոցիալիստական կուսակցութեան անդամներից 16 հոգու և երկու կնոջ, որոնք պատկանում են զինուորական-յեղափոխական կազմակերպութեան։ Կրասինակի այգում ոստիկանութիւնը կալանաւորեց 52 բանդիտների, որոնք ժողովվել էին խորհրդակցելու։

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Բարձրագոյն հրամանագրով սէյմը փակվեց մինչև սեպտ. 20-ը։

ԵԼԻՍԱՎԵՏԳՐԱԴ։ Ցերեկվայ ժամը 12-ին գլխաւոր փողոցում Կամենսկու մանուֆակտուրիային մեծ խանութը մտան—երբ ներսում գտնվում էին մօտ 40 ծառայողներ և գնողներ—երեք զինված չարագործներ և յափշտակեցին 500 ռուբլի կանխիկ դրամ և 5000 ռուբլու պարտատոմսակներ։

ՍԷՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Նիկոլայեվից ժամանեց ծովային մինիտարը։

ԳՐՕԶՆՕ։ Բանտի մէջ գտնվեցին ռապժամթերքներ։ Ցատակի տակ մեծ անցք էր բացած։

ԿԻԵՎ։ Մինչև օրս հիւանդացել են խօլերայով 1040 հոգի, մեռել են 235 հոգի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կայսրին ներկայացաւ յայտնի ճանապարհորդ Պրժէվալսկու յաշորդ փոխ-գնդապետ Կոզլովը, որ հոկտեմբերի 18-ին Բարձրագոյն թոյլատրութեամբ մեկնում է կենտրոնական Ասիա, գիտական նպատակով։

Մ ր ա ք ֆ ն

18 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ։ Մենաստը վիճակ ընդունեց ջրհեղեղից փաստածների օգուտն 6 միլիոն ֆրանկ յատկացնելու օրինագիծը։

ՐԷԶԻՕ։ Վերջնականապէս պարզվել է, որ Ֆէրուզանում երկրաշարժից սպանվել են 175 հոգի, որոնցից 113-ի դիակները արդէն հանվել են փլատակների տակից։ Վիրաւորվել են 30 հոգի, որոնցից 12-ը ծանր կերպով։ Մնացած տեղերում երկրաշարժից սպանվել են 11 հոգի, վիրաւորվել են 35 հոգի։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Երեկոյեան խմբագրութեան մէջ ինքնասպանութիւն գործեց «Պեստէր-Լլոյդ»-ի գլխաւոր խմբագիր յայտնի հրապարակախօս Լէօ Ֆէյդէրբէրգ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Դ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղրնատ.։

Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՅՆԵՐԸ

Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.։ Զքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԵՐԻ

ԶՄԵՌԱՑԻՆ ԵՐԹԵԼԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ

ԲԱԳՈՒ (Գանձակ, Եւլախ)

Արագ—գիշ. 12 ժ. 28 ր., Գանձակ—գիշ. 5 ժ. 42 ր., Եւլախ—առաւ. 7 ժ. 19 ր., Բագու—ցեր. 2 ժ. 43 ր.։ Պօստ.—երեկ. 9 ժ. 41 ր., Գանձակ—գիշ. 4 ժ. 13 ր., Եւլախ—առ. 6 ժ. 27 ր., Բագու—ցեր. 5 ժ. 39 ր.։ Մարդատար—ցեր. 7 ժ 53. ր., Գանձակ—ցեր. 2 ժ. 10 ր., Եւլախ—ցեր. 4 ժ. 21 ր., Բագու—գիշ. 1 ժ. 50 ր.։

ԲԱԹՈՒՄ (Գօրի, Միխայլօվո, Ռիօն)

Մարդատար (№ 7).—առ. 10 ժ. 58 ր., Գօրի—ցեր. 1 ժ. 30 ր., Միխայլօվո—ցեր. 2 ժ. 58 ր., Ռիօն—երեկ. 7 ժ. 21 ր., Բաթում—գիշ. 12 ժ. 10 ր.։ Պօստ.—առ. 9 ժ. 15 ր., Գօրի—ցեր. 11 ժ. 49 ր., Միխայլօվո—ցեր. 1 ժ. 19 ր., Ռիօն—երեկ. 5 ժ. 47 ր., Բաթում—գիշ. 10 ժ. 45 ր.։ Մարդատար (№ 5)—գիշ. 11 ժ. 22 ր., Գօրի—գիշ. 1 ժ. 57 ր., Միխայլօվո—գիշ. 3 ժ. 20 ր., Ռիօն—առ. 7 ժ. 41 ր., Բաթում—ցեր. 12 ժ. 27 ր.։

ԵՐԵՒԱՆ (Ալէքսանդրօպոլ)

Ապր.-մարդ.—ցեր. 3 ժ. 16 ր., Ալէքսանդրօպոլ—գիշ. 2 ժ. 30 ր., Երևան - Ուլուխ. առ. 8 ժ. 22 ր.։ Պօստ.—գիշ. 1 ժ. 8 ր., Ալէքսանդրօպոլ—ցեր. 11 ժ. 53 ր., Երևան—Ուլուխ.—ցեր. 5 ժ. 35 ր., Նախիջևան—գիշ. 12 ժ. 32 ր., Ջուլֆա—գիշ. 2 ժ. 35 ր.։

ԲԱԳՈՒԻՑ (Պետերբուրգի ժամանակով)

Մարդատար—առ. 4 ժ. արագ.—ցեր. 4 ժ. 4 ր.։ Պօստ.—ցեր. 11 ժ. 23 ր.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ—Մարդ.—առ. 10 ժ. 38 ր.։ Պօստ.—առ. 6 ժ. 49 ր.։ Մարդատ.—ցեր. 5 ժ. 46 ր.։

ԵՐԵՒԱՆ-ՈՒԼՈՒԽԱՆԼՈՒԻՑ — Պօստ.—առ. 1 ժ. 58 ր.։ Ապրանք.-մարդատար—գիշ. 1 ժ. 50 ր.։

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—Պօստ. գիշ. 4 ժամին։ Մարդ.-ապրանք.—ցեր. 3 ժ. 21 ր.։

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ — Պօստ.—7 ժամին։ Մրդ.-ապրանք.—6 ժ. 58 ր.։

ՁԵՌՆԱՐԿ

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայոց դպրոցների համար։ Կազմեց՝ Ա.Բ. Սպարապետեանց (ըստ կիսելեվի)։

Գինն է 50 կօպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Абасъ-Абадская площадь, А. Спарапетяну, կամ «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» և «Կենտրօնական» գրախանութներին։

Նոյն տեղերում կարելի է ստանալ փոխադրած և յարմարեցրած հայոց դպրոցների ծրագիրներին «Մօսկ. ուսուցիչների բուսաբանական ժողովածուներ»—ա. տարի 12 կօպ., ա. պրակ 30 կօպ., բ. պրակ 30 կօպ., գ. պրակ 30 կօպ.։ Շապօշնիկովի և Վալցովի ա. մասը (կոտորակներ) 30 կօպ.։

Գումարով գնողներին բաւարար զեղչ։

(շ. և. ու.) 5—5

Բարեբարեների եւ բարեգործական հիմնարկութիւնների ուշադրութիւն ենք հրաւիրում Խարկովի համալսարանի

ՈՒՍԱՆՈՂ

Լ.-ի վրա, որը մինչև չունի ուսումը շարունակելու։ Նպաստները ընդունվում են «Մշակի» խմբագրատանը։ 2—2

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“

գրավաճառանոցում ծախվում է

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Գինն է 8 ր., կազմով 9 ր. եւ 10 ր.

Գումարով գնողներին կը լինի բաւարար զեղչ։ 5—5

„ԼՈՅՍ“

ՊԱՏՒ 1908 թ. ՕՐԱՑՈՑՑԻ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ

արդէն տեղի է ունեցել։ Որոշված է մրցանակը (10 կտոր գիրք) տալ տիկին Նարդոս Տօնօյեանին (Բագուից)։ Բացի դրանից աջող պատասխան ուղարկել են նաև ուրիշները, որոնց մասին յիշատակված է 1908 թ. «Լոյսի» յաւելուածում։

Տպագրվում են և շուտով լոյս կը տեսնեն 1908 թ. «ԼՈՅՍ» պատի և գրպանի օրացոյցները։

Գլխաւոր պահեստը «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում։ 2—5

Լոյս տեսաւ

«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ»

գրախանութի

ՆՈՐ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ

Յանկացողներին ուղարկվում է ձրի։ 2—5

Երկուշաբթի, 22 հոկտեմբերի,

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՕՆՈՒՄ

Հայ դերասանական խումբը

Կը ներկայացնէ

I

Երկրորդ անգամ օրիգինալ պիէսա, հեղ. Զանթի 5 արար.

ՃԱՆԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Այս պիէսան արժանացած է Հայ. դրամ. ընկ. մրցանակաբաշխութեան։

II

ՄԿՆԻԿ

Վաղեվիլ 1 արար.

Մասնակցում է ամբողջ խումբը

Սկիզբն է 8 ժ. երեկոյեան 1—2

ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Ն. Մ. ՊՐՕԶՈՐՕՎՍԿՈՒ

և Դ. Ն. ԱԹԱԲԻԳԵԱՆԻ

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ծննդաբերական բաժանմունքով։

Մշտական մահճակալներ

հիւանդների և ծննդկանների համար։

Հանդստի և ընդհանուր պայմաններ։ Հիւանդանոցը ունի նոր ապարատներ էլեկտրականութեամբ և լոյսով բժշկելու համար։ Անվտանգ ոգիներներ։ Բաց է հիւանդներին և ծննդկաններին ընդունելու համար ամենայն օր, ամբողջ տարի։ Ըստ ցանկութեան համախորհուրդներ պրոֆէսսորների հետ։ Պայմանները ուղարկվում են ձրի։ Մոսկվա, Մեսսնիցկայա փող., տ. Ստրաստնովսկու զպրոցի, բնակ. № 73, դուռ № 7, Բանկովսկի մէջնցքի կողմից։ Հեռախօս № 214—54. (չ. ու.) 1—10

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասանման եւրօպական, ամերիկեան

հայ թերթեր, նկարներ, բաց նամակներ, գրքեր և բրոշիւրներ հատով և գումարով ծախվում են։ Մուխրանովի փող., № 21, տուն Կօրգանովի, Մոմճեանի մօտ կամ ուղրավայի տակ, «Կ. Պոլիս» խանութում։ 1—2

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ամսոյս 21-ին, ցերեկվայ 12 ժամին, Թանդոյեան եկեղեցում լինելու է երկսեռ ծխականների երրորդ և վերջին ժողովը—պաշտօնից հրաժարված մի հոգաբարձուի տեղ 1—3 հոգաբարձու ընտրելու, որի համար յայտարարելով, խնդրում եմ նոյն եկեղեցու ծխականներին մասնակցել ժողովին։

Գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեան

(շ. կ.) 1—2

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ամսոյս 21-ին, ցերեկվայ 12 ժամին, Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցում լինելու է երկրորդ և վերջին ընդհանուր ժողովը—պաշտօնից հրաժարված երէցփոխի տեղ՝ նոր երէցփոխի ընտրելու, որի համար յայտարարելով, խնդրում եմ նոյն եկեղեցու երկսեռ ձայն ունեցող նոյն եկեղեցիների Բ. մասի ծխականներին՝ խնդրում եմ ներկայ լինել ժողովին՝ ընտրութեանը մասնակցելու։

Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների Բ. մասի գործակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեան

1—1

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԻ

ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում 60 տարեկան ԱՅՐԻ ԿԵԿԵԼ ԼԻԱՆՕՋԵԱՆԻ վրա, որը ունի իր մօտ 3 հատ որդի բռնեա և ապրուստի միջոց չունի։ Հասցէն՝ Душетская ул. № 7. 1—2

ԿԱՐՈՒՋԵՒԻ

ՌԻՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

Ընդունում եմ կանանց և երեխաների զգեստների պատուէրներ վերջին տարազով։ Պատուէրները կատարվում են շուտ և ճաշակով։ Ընդունում եմ նոյնպէս աշակերտուհիներ մատչելի գներով։

Հասցէն՝ Церковная ул. № 14. 9 սպ.

Լոյս են տեսել

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.-ի

ԵՐԵՔ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՔ ՈՍԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

գիրք, ընտիր թղթի վրա, գինը 25 կօպ.

և

X ՀԱՐՈՒՍՏԸ ՄԱԽԱԹԻ ԾԱԿՈՒՄ

գրքոյկը, 64 էջ, գինը 15 կօպ.

Հարցնել՝ Կենտր., Գուտտ. և Փարոս գրախանութներում։ 17 գրքերն արժեն 4 ռուբ. 30 կ.։ Բոլոր ցանկացողները պէտք է վճարեն միայն 3 ր. 60 կ., ճանապարհածախս հարկաւոր չէ։ (կ. շ) 7—10

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ!

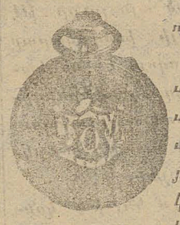

Իսկական աֆրիկական ոսկուց (չը ոսկեջրած)

Նոր հնարված տղամարդու կամ կանացի գրպանի ժամացոյց իսկական աֆրիկական ոսկուց, որը յայտնի մասնագէտներ չեն կարողացել տարբերել իսկական 100ր. ժամացոյցից, ծածկած 3 մասիվ փականքներով, լարելը առանց բանալիքի, իսկական մեռաղէ, բրօնզէ թաւացոյցով, ժամացոյցը տափակ, միջին չափսի։ Իսկական աֆրիկական ոսկու ժամացոյցները վարձատրված են շատ շքանշաններով և առաւելութեան նշաններով, գինը 25 ր. փոխարէնը միայն 7 ր. 50 կ., 2 հատը 14 ր. 50 կ., 3 հատը 21 ր., 2-րդ տեսակի հասարակ թաւացոյցով 6 ր. 50 կ., 2 հատը—12 ր. 75 կ., 3 հատը 18 ր.։ Նոյն տեսակի քաց ժամացոյց մեռաղէ, բրօնզէ թաւացոյցով, գինը 5 ր. 50 կ., 2 հատը 10 ր. 50 կ., 3 հատը 15 ր. 25 կ.։ Նոյն տեսակի քաց ժամացոյց հասարակ թաւացոյցով գինը 4 ր. 25 կ., 2 հատը 8 ր., 3 հատը 11 ր. 50 կ.։ Հասցէագրել՝ Т-во „ИНДѢЕЦЪ“ Варшава, 1-ая почт. к-ра, ящикъ № 30

Ուղարկում ենք անմիջապէս պատուէրը ստանալուց յետոյ վերադիր վճարով և առանց գրաւականի։ Իւրաքանչիւր ժամացոյցի հետ ուղարկվում է շղթայ, բրելոկ նոյն ոսկուց և կաշուց քսակ ժամացոյցի համար։ 6 հատ ժամացոյցի պատուէր տուողին յանկարծ 1 ժամացոյց ուղարկվում է ձրի։

Օգտվեցէք հազուագիւտ դէպքից!

(չ. շ.) 3—5

ԲԺԻՇԿ

Ա. Մխիթարեանց

Ընդունում է հիւանդներին. մանրագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Աղօրլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։

(ա. օ.) 27—100

ԲԺԻՇԿ

Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Նեբրին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր | 12—1 ժ. առաւօտեան 5—7 ժ. երեկոյեան

Միքայէլեան փողոց տ. Ճավճավաձէի № 36։

(ա.օ.) 16—100

ԷԼԵԿՏՐՈՍԱԶԱՐԺ ՏՊԱՐԱՆ

„ԷԿՕՆՕՄԻԱ“

(ԱԻԱԳ ՄԱՀՏԵՍԻ-ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ և ՈՐԴ.)

Թիֆլիսում, Զանգի Մեծ փողոց, տուն Ներսիսեան դրոշասի, № 3—5.

Կատարում է արագ, ճիշտ և մաքուր—կարելի եղածին չափ աժան—հետեւեալ գործերը. տպարանական ամեն տեսակ պատուէրներ՝ ամենամեծերից մինչև ամենամանրերը, ամսաթերթերի, գրքերի, լրագիրների, տետրակների, աֆիշների, յայտարարութիւնների, այցետոմսերի և այլ տպագրութիւն։

Թուղթը բոլոր պատուէրների համար տրվում է գործարանական գներով։

Ընդունվում են նաև կազմարարական և գծելու պատուէրներ։

Դպրոցական հաստատութիւնների համար գործը կատարվում են սովորական գներից 20% զիջումով։

Պատուէրներն ընդունվում են տպարանի գրասենեակում, նոյն տեղ, առաւօտեան 8 ժամից մինչև երեկոյեան 8 ժամը։

Օտար քաղաքներից խնդրում ենք դիմել հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3—5. въ типографію „Экономія“.

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում են

ՍԱՂԱՆԴԱՐԵԱՆԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

(4 պատմուածք)

Զանգեզուրի թուրք-հայկական ընդհարումներից առած.

գինը 15 կ.

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոց, և հեղինակի հասցէով՝ Дербентъ, учителю Сазанданяну. 2—3

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԾԵՎԻՕՏ „ՄՕԴԳՕԶԻԱ“

ՄՕԴԱՑԻՆ ՏՐԻԿՕ

Դիմացկուն կտոր՝ տղամարդի շքեղ և նշանաւոր զգեստի համար։ Կտորի գոյնը սև, ձիթապտղի կամ շօկօլադի գոյն, գործված նոր ժօդային փայլուն նշաններով, շերտերով կամ վանդակներով։ Գործարանը ուղարկում է կտորներով, 4½ արշ. ամբողջ կօստիումի համար, 5 ռուբլի 25 կօպ., լաւագոյն տեսակը 6 ր. 25 կօպէկով։

3 կամ աւելի կտորներ պահանջելիս ուղարկվում է պահանջվելիք ատտաը երբև ընծայ՝

բոլորովին ՁՐԻ

Արկղը և հանապարհածախսը գործարանի հաշուով. վերադիր վճարի համար աւելացվում է ռուբլուն 2 կօպէկ։ Պահանջները ուղղել.

Лодзь, С. Рубашкину.

Փիրման արժանացել է ոսկէ շքանշանի Բրիւսսէլում 1905 թ.

ԱՌԱՆՑ ՐԻՍԿԻ. չը հաւանած ապրանքը ընդունվում է յետ՝ ուրիշ ապրանքի հետ փոխելու, կամ փողը վերադարձվում է։ (5 օրը մի անգ.) 1—4

Открыта подписка

съ Ноября 1907 г. по Ноябрь 1908 г.

6 руб. въ годъ съ доставкой по всей Имперіи. Безъ пересылки 5р.

12 иллюстрированныхъ журналовъ необходимыхъ въ каждой семьѣ

на новый литературно-художественный, общественный, семейный и популярно-научный иллюстрированный еженедѣльный журналъ

„ЖЕНЩИНА“

(Гражданка.—Жена.—Мать.—Хозяйка).

300 №№ въ теченіе года

Редакція журнала „ЖЕНЩИНА“ разошлетъ своимъ подписчицамъ въ теченіе подписного года

ДВѢНАДЦАТЬ ЖУРНАЛОВЪ

300 №№ въ теченіе года

иллюстрированныхъ, каждый изъ 25 №№

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

На годъ . . . . . 6 р. —к.
„ 6 мѣсяцевъ . . 3 р. 50 „
„ 3 мѣсяца . . 2 р. — „

Съ доставкой и пересылкой по всей Имперіи

Подписныя деньги и письма адресовать въ главную контору „Народная Польза“

Товарищества печатнаго и издательскаго дѣла

С. ПЕТЕРБУРГЪ. Коломенская улица, собственный домъ, № 39.

3—4

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мугдусіакоповъ съ С-ми

Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.